

Årsskrift 2003

for Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Forening

Årsskrift 2003

Indhold

Arne Ungermann i Humlebæk <i>af Line Ungermann</i>	3
Digteren Sigfred Pedersen <i>af Bent Skov Larsen</i>	10
Med lov skal land bygges <i>af Søren Widding</i>	17
Mordet i Dageløkke <i>af Bent Skov Larsen</i>	20
Maleren og grafikerens Hans Nikolaj Hansen <i>af Bent Skov Larsen</i>	23
Den frie fiskeriforening af 1903 <i>af Niels-Jørgen Pedersen</i>	28
Nordmandsdalen <i>af Bent Skov Larsen</i>	33
Lertøj og keramik i Humlebæk <i>af Niels-Jørgen Pedersen</i>	36
Omnibusrute 333: Humlebæk-Fredensborg-Hillerød <i>af Leif David Nielsen</i>	43

*Fredensborg-Humlebæk Lokal-
historiske Forening
Redaktion: Find Christensen og
Bent Skov Larsen*

*Forsiden:
Badeanstalten i Espergærde 1941
(Arne Ungermann, Politiken Ma-
gasin 1950)*

*Bagsiden:
Vinterdag ved Esrum sø, Skipper-
huset
(Maleri af Hans Nikolaj Hansen
1912)*

Tryk: Nivås Grafiske Værksted

Arne Ungermann i Humlebæk

I 1938 købte mine forældre, Inger og Arne Ungermann, det to-længede, strå-tækte bondehus på hjørnet af Dageløkkevej og Skovvej. Den-

gang var det nr. 12, men blev senere til nr. 19. Vi boede der kun om sommeren, dvs. fra maj til oktober, og kun i den ene længe. Den anden lejede vi ud til landliggere, som det hed. Der var både køkken og bad i hver længe, så det lod sig sagtens gøre. Om vinteren boede vi på Frederiksberg i København, og da jeg begyndte at gå i skole i 1943 fik mine forældre en ordning med Humlebæk skole, så jeg kunne gå der fra 1. maj til sommerferien startede, og fra 12. august til 1. oktober, hvor vi flyttede tilbage til byen. Jeg kan ikke helt huske, hvor mange år, dette stod på, men 4 eller 5 år har det nok været. Det var en oplevelse for en lille københavnerpige at gå i landsbyskole, og det gjorde, at jeg ikke følte mig helt så københavnsk, men delvis anerkendt som "humlebækker".

På det tidspunkt var Humlebæk jo "på landet", og der var ikke ret mange huse, men gårde og sommerhuse. Nogle af disse var store og flotte, fx dem oppe på Gl. Strandvej omkring tennisbanerne og på

Lindeallé og Kastanjeallé, men de, der lå på Skovvej, var små. Husene ned ad Dageløkkevej var stort set helårshuse, hvor ejerne så - ligesom os - lejede ud om sommeren. Det var for øvrigt meget tit jødiske familier, der kom. Jeg legede blandt andet med nogle børn, der boede henne på hjørnet af Strandvejen om sommeren. Men så lige pludselig i efteråret 1943 var de væk. De kom til Sverige, for jeg har mødt dem siden.

Der er især to tegninger, min far har tegnet fra krigen, som så godt beskriver, hvordan der var her ved

Arne Ungermann, ca. 1957 (Privat foto), øverst t.v. selvpotret

Dageløkkevej 12, set fra haven. Arne Ungermann boede her fra 1938 til sin død i 1981. (Privat foto)

Strandvejen. Det ene forestiller badeanstalten i Espergærde (eller Snekkersten, jeg er ikke helt sikker på, hvor det var). Man ser det dejlige blå Øresund, den lyse strand, de glade, små børn, der leger i sandet, men oven over dem flyver to sorte krigsflyvere, der bryder idyllen for tilskueren. En reproduktion af den kan ses på Flynderupgårdsmuseet i Espergærde. Den anden er en illustration til en bog om flugten over Øresund, og man ser en mørkelagt strand og et mørkt hav med den svenske perlerække af lys på den anden side. På stranden er nogle mennesker ved at gå ombord i en fiskerbåd.

Skråt over for vores hus, der hvor Ejlersvej er nu, lå der en gård, der bestod af en griseesti, en lille butik, nogle store bede med grønsager, en lille frugtplantage, samt familien Ejlerssens hus, der for øvrigt stadig står som nr. 2 hus på højre side af Ejlersvej, når man kommer fra Dageløkkevej.

Hele sommeren nød vi godt af Ejlerssens frugt, æg og grønsager, og vi kastede aldrig kartoffelskrællerne i skraldespanden, dem fik Ejlersen til hønsene. En gang imellem lød der nogle forfærdelige skrig ovre fra svinestien, og så var det en gris, der skulle køres til slagtning. Jeg tror ikke,

Ejlersen slagtede selv.

Min far var en stor, stærk mand, næsten 2 m høj og med hænder så store som handskemagerskilte. Han havde også brug for kræfter, for han havde haft polio som lille dreng og gik derfor med skinne på det ene ben og specialsyede støvler, og naturligtvis med stok. Som ung klarede han sit handicap godt og kunne sagtens komme rundt med sporgogn, tog og bus.

Ejlersen havde en hestevogn med buk og skrå sider, og åben bagtil. Under krigen, når min far skulle ind til Politiken, og der ikke var biler, ringede han til Ejlersen, som kom med vognen, og min far svingede sig op på ladet og blev kørt til toget.

Dengang købte man ind nede i Sletten. Der lå forretningerne. Købmand Jensen og købmand Schiermacher (der også handlede med træsko, skovle, koste og brændsel), grønthandleren, slagtermester Andersen, ismejeriet, en lille tricotage-

AW
Knudsen

forretning, bager Mogensen på land-
siden, og Tatol længst mod nord.
Der kom også en fiskerkone og
solgte sine fisk ved dørene, hun hed
Anette, kan jeg huske. På Gl.
Strandvej ved siden af Hotel Gylfe
(dagens Clipper Denmark) lå der et
isudsalg, og på Gylfe var der re-
staurant og udendørs servering om
sommeren. Når min farmor kom på
besøg fra Odense var det fast ritual
at drikke eftermiddagskaffe på
Gylfe. Vi badede – som nu – ved
Peder Mads, men også ved det lille
stykke strand nord for Gylfe. Der
var badebro ved Peder Mads, og man
kunne lære at svømme med
korkbælte på og et kork-
stykke i hænderne.

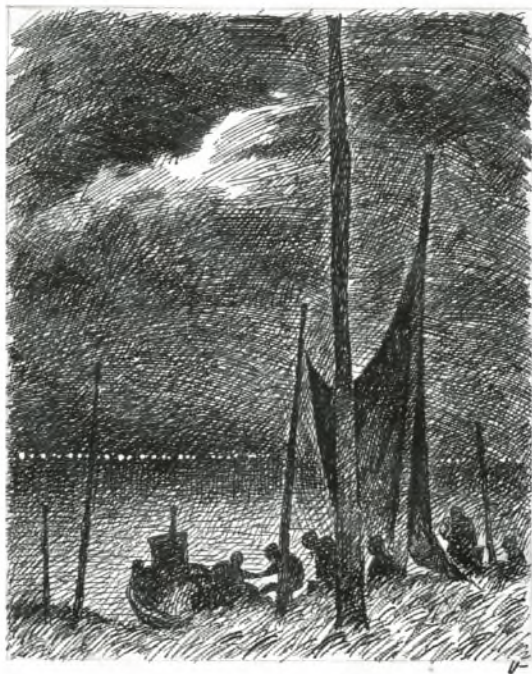
Oppe på det nordlige
hjørne af Ny Strandvej og
Dageløkkevej boede ligki-
stesnedker Hans Jespersen
med kone og tre drenge.
Det var forbudt at lege i
ligkistemagasinet, men vi
fik nu alligevel sneget os
derind en gang imellem. Da
Jespersen holdt op med at
snedkerere ligkister blev
han sygekassebestyrer, og
det var hos ham, man gik
hen og fik refunderet læge-
og medicinregninger. Den
ene af hans sønner, Terkel,
overtog huset, da hans for-
ældre flyttede til Fredens-
borg.

De håndværkere, der
kom hos os og reparerede
og kalkede hus og forny-
ede stråtag, var tømrerme-

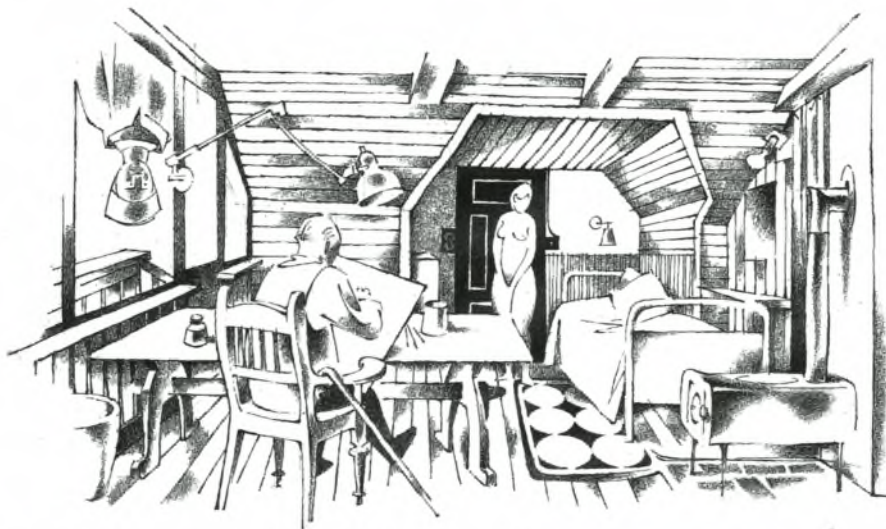
ster Tjellesen fra Snekkersten, ma-
lermester Helge Jensen fra Gl.
Mejerivej og tækkemanden, der blev
kaldt gramofonpladen, fordi han
snakkede så meget.

Vores læge i Humlebæk var i min
barndom Halldor Finsen fra Esper-
gærde. Han var søn af den berømte
Niels Finsen med lysbadene og
Finseninstituttet. Doktor Finsen var
en meget flot og charmerende mand,
og min mor havde en tilbøjelighed
til at ringe efter doktor Finsen i
tide og utide, blot der var en forkø-
lelse på vej.

Min far holdt ikke ferie. Han teg-

*Illustration fra Politiken til en anmeldelse af
Valdemar Koppels bog Flugten over Øresund.
(Privateje)*

Arne Ungermann illustrerer Boccaccio's Dekameron, overvåget af forfatteren. (Privateje)

nede altid. Han havde faste afleveringsfrister til Politiken eller Magasinet – i mange år skulle der leveres en Hanne Hansen-stribe hver uge – og samtidig havde han en eller flere andre opgaver i gang som fx plakater, bogomslag eller bogillustrationer.

I sin bog "Man må se det for sig" fortæller han om, hvordan han måtte hidkalde kønne fiskerpiger nede fra Sletten til at stå model til illustrationerne til Boccaccio's "Dekameron", og han har tegnet en tegning fra sin tegnestue på første sal, hvor man ser Boccaccio nedstige fra sin himmel for at overvåge, at alt gik rigtigt til.

Selv når han rejste udenlands havde han afleveringsfrister og måtte sende et antal tegninger hjem til bladet. Alligevel havde han altid tid

og lyst til at tegne. De franske landskaber, byer, huse, kvinder inspirede ham til dejlige tegninger, man blandt andet kan se i bøger som "Rejse i Frankrig" af Andreas Vinding og "Rejse i Østrig" af Aage Dons. Han har også illustreret bøger om København, og når vi var på besøg i hans fødeby, Odense, blev det også altid til en tegning eller to, når vi var på udflugt i omegnen.

Tilværelsen blev jo lettere for ham, da han lige efter krigen fik bil. En fransk, selvfølgelig. En Citroën, sølvgrå med røde hjulfælg, A 3153. Nu kunne han dels lettere komme til udlandet, dels kunne han begynde at tage sine køreture rundt i Humlebæks omegn, som han holdt meget af. Det kunne enten være ved frokosttid, hvor han tog en madpakke og en skibssøl med, kørte ud

til fx Højsager Mølle, tegnede, spiste – og tog sig nogle gange en lur, inden han vendte hjem til sin tegnestue og eftermiddagskaffen. Højsager Mølle er for øvrigt motiv på et af de meget få malerier, min far har lavet. Jeg har også en tegning, hvor man af hans tekst på den kan se, at han har siddet i bilen og ventet på færgen til Helsingborg sammen med min farmor og min faster, der godt kunne rage uklar. ”Venter på færgen med mor og Edel – vindstyrke 5000”, står der på den.

Der boede en del af mine forældres venner i nærheden af os. Nede på Gl. Strandvej mellem Peder Mads og Nivå boede Sigfred Pedersen og hans kone og børn. På samme strækning i villa Taarup boede en god ven, bogtrykkeren Thorvald Jensen med familie, til leje om sommeren. I Gl. Humlebæk oppe ved

Babyloneskoven havde bogtrykker Henry Andreassen sommerhus, og lige ved siden af os på Dageløkkevej boede journalisten Sven Sabroe (Bro Brille fra Ekstrabladet) flere somre i træk. Han var for øvrigt model til Hanne Hansens kæreste, Brille. Og oppe i Dageløkke – på den gamle skole – boede maleren Ole Kielberg med sine forældre, Søster og Tykke, og sin gamle bedstemor. Han havde både atelier og spisestue i den store højloftede skolestue, og på en forhøjning bagest i lokalet havde han sin seng. Der var en dejlig stemning med malerlugt og Søsters hjemmelavede italienske salat i skøn forening. Ole Kielberg har malet et stort billede af vores hus på Dageløkkevej.

Min far var som sagt handicappet efter en polio, og det skete et par gange, at han faldt og brækkede benet. Så måtte han over på Us-serød sygehus, hvor han straks blev installeret i eneværelse, og når skaden var repareret, blev der lagt et stort bræt hen over sengen, så min far kunne sidde i en kørestol og udføre sine daglige tegninger til Politiken, som sendte bud efter dem. I sit ”potte-skab” havde han gin, vermouth og vonOosten bitter,

Skitse fra Sletten havn 1950 (LHA)

cigarer, cigaretter, pibe og tobak, og når sygeplejerskerne skiftede vagt om eftermiddagen, kunne de altid få en drink til at tage hjem på.

I 1948, da jeg var 12 år, blev mine forældre skilt, og den dag, de havde valgt at fortælle mig det, skulle vi netop op til Humlebæk fra vores lejlighed i København. De sad på hver side af mig i sofaen og fortalte det uundgåelige, som sikkert har gjort mig ked af det, men min far sagde, at jeg måtte få lov til at ønske mig noget, og det ville blive opfyldt. "Så ønsker jeg mig, at jeg må køre bilen helt alene fra Nivå og hen til huset i Humlebæk." Og det fik jeg lov til. Der var jo gudskelov heller ikke den trafik, der er i dag.

Efter skilsmissen blev jeg boende hos min mor i København, min far flyttede til en lejlighed på Østerbro, men beholdt huset på Dage-løkkevej. Han blev gift med Pernille Rode, der havde tre børn, Pernille, Lone og Jan, der boede hos deres far. Vi fire havde nogle dejlige sommerferier i Humlebæk, og både Jan og jeg bosatte os i Humlebæk, da vi blev voksne. Min far solgte i 1964 det nederste af sin grund fra til min mand og mig og vores lille søn, og nogle år efter opgav han sin lejlighed i byen og flyttede permanent ind på Dage-løkkevej. Hans kone var blevet syg og kunne ikke være hjemme, så han måtte have hjælp af forskellige damer i nabola-get til madlavning og rengøring. Også min mor kom ud og hjalp hver-anden weekend, og talrige er de gange, hvor jeg og min familie er

kommet op til ham med en diner transportable.

I 1967 opgav han efter et ben-brud at gå. Han nøjedes med sin kontorstol med hjul, som han både kunne køre med inde og ude på terrassen. Han kunne også køre hen til bilen i carporten og sætte sig ind og køre sine ture ud i landskabet, som han plejede. Tit og ofte kom han i bilen ned til vores hus og inviterede på aftentur med indbyg-get iskage. Det kunne være op ad Strandvejen til Helsingør (og Bro-stræde), til Hornbæk havn, til Fre-densborg ned til søen, til Hørsholm til planteskolen, hvor der på et tids-punkt var et udendørs bur med strudse, kaniner og papegøjer, eller ned til Humlebæk havn eller Slet-ten havn, hvor fiskerbådene var et af hans motiver.

Min far kunne godt lide at spise ude. I København var der jo mange valgmuligheder, i Humlebæk var der Sletten kro og Gl. Humlebæk kro. Men det sted, jeg husker, vi mest spiste, var på Asminderød kro. Dels kunne min far godt lide turen derover, dels var der ingen trapper, han skulle forcere for at komme ind. Efter han holdt op med at gå, måtte han opgive restaurantbesø-gene, i stedet for gav han middag på Bakkehuset, nede for enden af kirkegården, men det var til os an-dre, han var ikke selv med. Da jeg skulle finde et passende sted til min fars gravsted, valgte jeg derfor et, der ligger lige i nærheden af Bakke-huset, så der i det mindste kan flyve lidt madduft hen til ham.

Skitse af Højsager mølle 1961 (LHA)

Den 11. december 2002 ville min far være fyldt 100 år. Han var født i Odense, men flyttede til København i 1924, hvor han blev ansat ved dagbladet Politiken, hvor han arbejdede til sin pension i 1972. Min mor, der var malerinde, var født i 1909 og døde i 1992. Min fars anden kone, Pernille, døde i 1976.

Fredensborg-Humlebæk Lokalhistoriske Arkiv erhverver i øjeblikket en del originaltegninger af Arne Ungermann. Det drejer sig i første række om tegninger fra Humlebæk og omegn, desuden enkelte skitser til nogle af "Matador"-vignetterne, samt et antal plakater. I anledning af min fars 100-årsdag har der således været afholdt nogle fine, mindre udstillinger på Fredensborg, Humlebæk og Helsingør biblioteker. Desuden har Øresundshjemmet

i Humlebæk udstillet plakater, og de har også erhvervet både tegninger af min far og malerier af min mor.

Da min far efter en sygdomsperiode i slutningen af 1980 ikke var rask nok til at komme hjem på Dageløkkevej fik han et rekreati-
onsophold på Øresundshjemmet, hvor han dog kun var i to måneder til sin død den 25. februar 1981.

Line Ungermann

Digteren Sigfred Pedersen

Sigfred Pedersen blev født på Dalagergård i Harndrup på Nordvestfyn 10. marts i 1903. Her havde han sin barndom sammen med brødrene Theodor og Lauritz. Tidligt blev han vænnet til at tage del i det daglige arbejde på en bondegård. En stor del af sommerdagene blev tilbragt ude i marken ved gårdens køer. I tiden mellem flytning af køerne iagttog han vilde dyr og planter eller fiskede i den nærliggende å. Interessén for naturen beholdt han hele livet. I 1944 skrev han: „Ensomheden og Følelsen af Samhørigheden med naturen har stemt mangan en dansk Vogterdreng til Sang. Paa en frodig junesød Eng, under en gammel Ellebusk, omslynget af Aagaarde Aa, blev mit første Digt til. Jeg skrev det ned med et selvkomponeret Alfabet, at ingen profane Blikke nogen Sinde skulde afsløre min Hemmelighed“.

På gården dyrkedes meget musik, alle spillede et instrument. Ja, faderen og de 3 drenge tog af og til ud for at spille op til dans i egnens forsamlingshuse. Når familien samledes i stuen om aftenen, blev der sunget og spillet. „Jeg nød det“, fortæller han, „Familiens sang og spil var min bedste underholdning“.

Til Sigfreds konfirmation var der lavet et hefte med sange, et vers fortæller om stemningen i hjemmet. Verset er muligvis skrevet af Sig-

Tegning af Sigfred Pedersen. (Fra samlingen Digte 1941 ill. af Arne Ungermann)

freds far, der af og til skrev lejlighedssange.

*Ja, Hygge og Glæde, Musik og Sang
på Dalagergaard bor til Huse;
og let skrider Arbejdet, Dagen lang,
I Kvæld dyrker hver Søn sin Muse;
mens Theodor Musikken dyrker bedst,
saa rider Sigfred Digtets Vingehest.*

Et af højdepunkterne i barndommen var årets humlehøst. Når man samledes omkring karret for at plukke humle, blev der fortalt sagn og eventyr og sunget viser og Sigfred var lutter øre. Da han var 12 år, sendte han et af sine digte til bladet Børnevennen. Nogle dage ef-

ter kom der brev fra redaktøren med tak for digtet, og med fulgte en bogpakke som præmie. Det gav mod til at fortsætte, og flere gange fik han digte optaget i Børnevennen.

De første skoleår gik han i Harndrup skole, men blev efter sin konfirmation optaget på Brenderup Realskole, her tog han Præliminæreksamen i 1920. Nu gik turen til Odense Katedralskole, hvor han blev optaget på matematisk linie. I gymnasieårene deltog han ivrigt i elevforeningen „Mimer“, han var en overgang redaktør af elevbladet „Mimers Væld“ og han bidrog til bladet med adskillige digte. Ved dimissionen den 30. juni 1923 modtog han en portion af Det Baggerske Legat, der ifølge fundatsen fra 1781 skulle tildeles „To af de sindigste, sædeligste og til Studeringer bedst

oplagte Deposituri, som ere barnefødtte i Fyen og fra Odense Skole sendes til Kjøbenhavn“. Det har så været skolens opfattelse af ham som student, og han kom hjem 116 kr. rigere.

Samme år 1. september blev han optaget på Københavns universitet, det statsvidenskabelige fakultet. En studiekammerat fortæller ramrende fra denne periode: „Vi læste nationaløkonomi, vi drak øl, vi spillede kort, og vi tog del i studenterlivet, som det levedes dengang“. Sigfred var 8 år om at få sin eksamen, og det er nok begrænset, hvor meget det har optaget ham, men han mødte i studiegårdens frokoststue tidens kunstneriske talenter, og miljøet greb ham. Han følte, det var her han hørte til. Efter bestået eksamen kunne han i 1931 kalde

I dette hus Gl. Strandvej 268 i Sletten boede Sigfred og Else fra 1952. Sigfred flyttede i 1963, mens Else blev boende til sin død i 1968. (foto BSL)

sig cand.polit., uden han egentlig vidste, hvad han skulle bruge uddannelsen til, men han havde holdt sit løfte til sine forældre om at tage den eksamen. Han blev også ansat i et forsikringsselskab nogle år, som han selv senere udtrykte det, „For at vise at jeg kunne“.

Det var det frie kunstnerliv, der trak i ham. I 1927 havde han fået udgivet sin første digtsamling: „Forårets Viser og Sommerens vers“, han var blevet digter, og han begyndte nu at læse op af egne digte på forskellige værtshuse.

Det gav ikke mange penge, i et digt fra disse år „Forår i Rosengade“ lyder 1. vers:

*Jeg har ikke penge til mad
jeg har ikke penge til øl,
jeg har ikke penge engang til lidt
billig tobak!
Havde jeg penge til øl,
ja havde jeg penge til mad,
så styrtede jeg ned for at købe lidt
billig tobak.*

I februar 1928 mødte han sin veninde og senere kone Birthe. Hun var billedkunstner og havde begge ben plantet i boheme miljøet. Det blev til 14 år sammen. De flyttede en kort tid ind i en møbleret lejlighed på 1. sal i Nyhavn 17. „Vi boede der kun 2½ måned, det blev en meget, meget rig periode – ikke på penge, for dem havde vi ingen af. Men vor stue var altid fuld af mennesker. Vi mødte nye hver dag, og der blev digtet og malet og sunget og danset. Det var forår, både i na-

turen og i vore unge sind. Næsterne blev ikke sovet bort“. At livet i Nyhavn kom til at betyde meget for ham, ses af hans viser fra den periode.

*Natten går stille for anker i Nyhavn,
lyset og larmen går langsomt i stå.
Gusen har svøbt sig om lygternes øjne,
Se hvor de misser de søvnige små.
Kælderens støj og musik er forstummet,
Tummelen stilner, og hvilen er nær.
Om os, så tyste som skygger af døde,
Glider nu pigernes ventende hær.*

(Foto fra Sigfred Pedersen: *I digt og hverdag*)

En af studiekammeraterne skriver: „Det er ingen tvivl om, at det var et sammenstød af tilfældigheder, der førte Sigfred ind i den tilværelse, der gjorde ham til Nyhavns besynger. Havde han beholdt sit stilfærdige logi og sit faste arbejde, og

var han faldet for en pæn borgerpige eller en solid fynsk gårdmandsdatter, var han sandsynligvis endt som en respektabel, ministeriel kontorchef, der med mellemrum fik trykt en håndfuld lyriske digte“.

Sigfred havde nu helt overgivet sig til livet som boheme. I løbet af 1930'erne udkom der fire digtsamlinger fra hans hånd. Indtægterne fra disse samlinger, lidt oplæsningsvirksomhed og en tid et job som litteraturanmelder på BT gjorde, at han og Birthe kunne købe en lille jordlod, han blev boelsmand i Værebros.

*Vi boelsmænd har det ofte hårdt,
vi må stå op med solen
og gabe nattens træthed bort
og gribe malkestolen,
og vække geden med et spark
og malke den på åben mark
og blande vand i fløden
og dermed bjerge føden.*

I 1940 til 1942 ejede han Wessels kro i Sværtegade. „Det er dejligt at have et værtshus, det er som et hjem, der er blot den forskel, at her har jeg råd til at holde tjener“. I den tid skiltes Birthe og Sigfreds veje. Han blev i 1943 gift med Else, de flyttede sammen på landet, købte hus i „Lillebitterød“, som Sigfred udtrykte det. Her vendte han for en tid tilbage til en natur, der mindede ham om Fyn. Han blev husmand, dyrkede jorden og holdt får og geder, dværghøns, hund og kat Hjærtøhuset med æ som i kærlighed blev husets navn. Det blev til

10 år her, inden de på grund af Sigfreds overfølsomhed købte et hus i Sletten på Gl. Strandvej 268, med Lave skov i baghaven og udsigt over Øresund til Hven. I 1947 og 1953 havde Else og Sigfred fået pigerne Lærke og Vibe. Polarforskeren Peter Freuchen kom meget i huset i Sletten, han var gudfar til Lærke. Når han kom på besøg flygtede alle naboernes børn, de var bange for ham på grund af hans store skæg og træbenet. Børnene kom ellers meget i huset hos Sigfred og Else, Sigfred tog sig af dem, legede med dem, digtede historier og fortalte for dem, hans mange akvariefisk var også noget for børnene.

Der var også kaninavl i Sletten, ikke altid til naboernes udtalte glæde, de lugtede.

Hvert år til Sct. Hans, når der var bål på stranden, underholdt Sigfred og Else med sang og spil.

Sigfred var gennem årene blevet meget efterspurgt som oplæser af egne digte, og Else supplerede ved at synge nogle af hans viser til eget guitarakkompagnement. Det blev til mange ture rundt i landets forsamlingshuse. Så der blev, som han siger i et interview, „ikke megen tid til at skrive digte“.

Der er dog et par stykker af de mest kendte fra perioden i Sletten. „Jeg plukker fløjsgræs og ridder-spore“ og „Tørresnoren“ den sidste skrevet i 1955. Her lader han sig inspirere af naboens tørresnor og fortæller mange sjove detaljer om deres liv:

*Sjove, flove små detaljer
fra familien Jensens hjem
viser snoren ublufærdigt
for mit genboøje frem:
Lækre farver, fraise og lilla
lyser som fra en palet.
Midt i farveorgiet smælder
fruens strivrede korset.*

Under besættelsen havde han skrevet en del i de illegale blade, så kraftigt at han en tid måtte „gå under jorden“. Måske er det denne „nationale vækkelse“, der får ham til i en periode efter krigen at kaste sig over at beskrive Nordens vikingetid. Det blev til fire romaner, tre af romanerne omhandler direkte

vikingetiden, og den fjerde er om Thyra Danebod. Alle er de glemt i dag.

Hans interesse for statistik og tal førte i 1948 til, at han udgav „Spillebog for Hus og Hjem. „Den var nem at skrive“, har han selv udtalt, „jeg kendte jo mange af spillene fra mine værtshusbesøg“. Også på et andet område kom hans interesse for spil frem, han elskede at spille skak, og han var dygtig til det. Johannes Allen, der boede i Dageløkke og senere på Solbakkevej, fortæller, at han egentlig ikke kunne fordrage at spille skak med Sigfred, han havde nemlig den vane, når han havde trukket et træk, at

tænde sin pibe og derefter fraværende nynne eller læse avis. Hvorefter han, når jeg omhyggeligt havde foretaget mit træk og udtænkt de næste tre-fire stykker, i al hast foretog sit træk og ødelagde mine planer. „Vi har spillet skak under alle mulige forhold, undtagen lige når vi pilkede torsk på Øresund“.

En varm sommerdag spillede de skak i Sigfreds have. Han havde da hentet en kande af sit gode hjemmebryggede øl i kæl-

Johannes Allen og Sigfred Pedersen kunne spille skak under alle forhold, her i det fri en vinterdag. Måske er det kun til glæde for Se og Hørs læsere. (Se og Hør 8. marts 1963. Foto Leif Nyholm)

deren. Uheldigvis væltede kanden, og den „gyldne drik“ løb ud over græsset, der øjeblikkeligt blev kanariegult, og der voksede ikke græs på det sted siden. Sigfred hentede en ny kande i kælderen. „De næste to dage, har jeg ingen tydelig erindring om“ fortæller Johannes Allen. Sigfreds hjemmebryggede øl, hvortil opskriften var hentet på lillebror Lauritz's bryggeri i Indslev, var berømt, og han bryggede meget af det i en længe, der hørte til huset. Han lavede også vin og mjød. Sigfred var en omhyggelig vært, han sørgede altid for sine gæster, inden han selv fik fyldt glasset.

I Sletten omgikkes han fiskerne, han tog med dem på ture på Øresund. Selv havde han også en båd i Sletten havn med navnet Katinka. Både i slyngelstuen på Sletten kro og Bondestuen ved hotel Gylfe kom han for at få en øl og en sludder med stamgæsterne. I visen „En sømandsgut“ lader han sig inspirere af Sletten og fiskermiljøet:

*Jeg er kun en sømand, havets
vagabond,
ærligt er mit virke, fri min horisont.
Fra min første ungdom, jeg på havet
for,
Danmark er så lille, verden er så stor.
Jeg elsker havets sange, jeg er et
søens barn,
jeg la'r mig aldrig fange i
stejlepladsens garn.
Jeg kommer fra det fjerne med uro i
mit blod,
snart skal jeg atter gense den verden
jeg forlod.*

I en avisartikel under overskriften „Et værtshus lukker“ skrev Sigfred Pedersen i 1964:

„Men steriliteten breder sig. Hvad er Adel- og Borgergade i dag. Øde stenkolossoer uden charme. Børnene har det givet bedre her, med gode chancer for at blive noble gennemsnitsborgere. Men de gamle gader havde en egen fræk robust sorgløs vitalitet, som er forduftet. Og de gamle lokale værtshusnavne: „Slaveskibet“, „Per Jørgen“, og „Det grønne træ“ anslår en tone, som også er forstummet nu.

Hvad giver velfærdsstaten os til gengæld. Mælkerier og nervesanatorier. Selv til min hjemby, Sletten har saneringen bredt sig. Det minder om gamle hotel Gylfe bliver intellektualiseret, dets billige afdeling Bondestuen, skal omdannes til cafeteria. De lokale primitive stamgæster er dybt foruroliget, i en instinktiv, sikker frygt for konformismen. En af de gamle fiskere standse mig i går. – „Har du hørt det Sigfred? Der skal laves kulturcenter her. Vi to bliver nødt til at udvandre“ –

En pils frøken – og så en regning. Det er ved at blive mørkt, regnen falder blidt“.

I 1963 skiltes Sigfred og Else. Han købte hus i Snekkersten og levede her sine sidste år. Sygdom var begyndt at plage ham, et hårdt liv havde sat sine spor. En af vennerne, der ikke havde set ham i lang tid, mødte ham en dag og sagde: „Du ser strålende ud Sigfred“, og Sig-

fred replicerede: „Jeg lever også regelmæssigt, jeg drikker mig fuld hver dag“. I visen „En ny og ikke særlig sørgelig vise om mig selv“ mærkes, at han var fortrolig med tanken om, at det lakkede mod enden:

Snart synker aftensolen til klemte af klokke.

Min måne stiger, mellem villre lokke.

Forsvunden er min ungdoms rå ekstase, det gå uvægerligt mod sidste fase.

Men broget var min bustur gennem livet,

og kroget – tit jeg tabte perspektivet.

Til tider tabte jeg endda billetten

og gik på tommelfingeren – syv ni tretten.

2. december 1967 døde han, et tumultet liv var slut.

I 1973 skrev Børge Friis: „Sigfred var forelsket i selve livet. Natten er lang, lad os sove i morgen,

var hans motto. Sådan taler en virkelig livskunstner“.

Litteratur:

„Sigfred Pedersen i digt og hverdag“ forlaget Børge Binderup 1969

Hans Henrik Jacobsen: „Bogen om Sigfred Pedersen“ Lokalforlaget Næsby“ 1999

Sigfred Pedersen: „Barndommens Land“ kronik i Berlingske Aftenavis 23.9.1944

Børge Friis: „Og Sigfred elskede de alle“ Portræt i Frederiksborg Amtsbavis 10.03.1973

„Hos Else og Sigfred i Hjertehuset i Sletten“ interview i Dagbladet Nordsjælland 27.4.1954

Diverse digtsamlinger

Læg fra Fredensborg-Humlebæk lokalhistoriske arkiv Humlebæk bibliotek.

Bent Skov Larsen

I 1989 afsløredes på Harndrup gl. skole en mindetavle. Kunstneren har ladet sig inspirere af to af de kendte viser „Tørresnoren“ og „Med Amor som blind passager“. (Foto BSL)

Tinghuset (foto 2003 BSL)

Med lov skal land bygges

Kronborg birk hed en retskreds. Stor var den, den omfattede det, der i dag er kommunerne Fredensborg-Humlebæk, Helsingør (excl. Helsingør købstad), Græsted-Gilleleje, Helsingør og dertil Nødebo sogn (Nødebo-Gadevang).

Et birk var en retskreds, der var udskilt fra den almindelige retskredsinddeling i herreder, og som typisk omfattede store, samlede godsbesiddelser, hvad enten det var krongods eller gods tilhørende højadelen.

I et sådant birk havde jorddrot-

ten birkeretten, så det var ham, der udnævnte og lønnede birkedommeren, men fik til gengæld alle bøder, afgifter, sportler mv. – og garanteret ikke vrøvl med dommeren!

En birkedommer havde – ligesom herredsfogeden – to funktioner, han var både anklager og dommer. En funktion disse øvrigheds-personer havde helt frem til retsplejelovens ikrafttrædelse 1. april 1919, hvor embederne blev delt op i politimester- og dommerembeder.

Kronborg birk omfattede det krongods, der blev administreret af

lensmanden (senere amtmanden) på Kronborg. Det var kongen, der havde birkeretten. Retskredsen havde domicil på Esrum kloster, her var retssalen og i kælderens fængslet, og en pæl – kagen – der er en stensøjle fra klosterkirken, står stadig i klosterets gård. Den blev folk bundet til, når de skulle kagstryges (piskes) for mindre forseelser, f.eks. usædeligt levned.

Ved plakat af 16. juni 1848 bestemte Det Danske Kancelli – bemærk vi er endnu i Enevældens dage, for begrebet ministerium er endnu ikke opfundet – at Kronborg birk skulle opdeles i to retskredse: Kronborg Østre Birk med domicil i Fredensborg og Kronborg Vestre Birk med domicil i Helsingør.

I hine tider var det – uden for købstæderne – en amtslig opgave at tilvejebringe bygninger til justitsvæsenet, og i efteråret 1849 rettede Frederiksborg amt henvendelse til justitsministeriet – bemærk at nu er grundloven trådt i kraft – angående to justitspalæer i Fredensborg og Helsingør.

Ministeriet stillede imidlertid sagen i bero, da man forventede, at der ville finde en omlægning af retsvæsenet sted. Da denne omlægning udeblev, tog amtsrådet sagen op igen i 1852. Samme år 30. november kunne amtmanden meddele, at han havde rettet henvendelse til arkitekt N.S. Nebelong (1806 - 1871) med anmodning om at få tegninger og overslag til de to tinghuse.

I maj 1853 forelå Nebelongs forslag og beregninger, der viste, at

hver tinghus ville koste 16.000 Rigsdaler, som man agtede at låne sig frem til. Forslagene blev sendt til ministeriet, som i maj 1854 godkendte dem, men udskød byggeriet, da der i de år var „byggeboom“, som ville fordyre det. Først i 1856, da nybyggeriet havde fundet et roligere leje, kunne byggeriet iværksættes.

Byggeriet af de to ens tinghuse blev primært finansieret ved lån. 6.000 Rigsdaler ved Sparekassen for Helsingør og Omegn, 16.000 Rigsdaler i Livrente- og Forsørgelseskassen af 1842 og 5000 Rigsdaler i Frederiksborg Amts Fattigkasse. For tegninger og overslag forlangte Nebelong 491 Rigsdaler eller 1½% af den samlede byggesum. Over for dette honorar stejlede amtsrådet og bad ham sætte det ned. Det nægtede Nebelong, og amtsrådet vedtog da at betale det forlangte, men det blev tilkendegivet arkitekt Nebelong, „at man på Grund af hans høje Fordring ikke efter Forventning, at kunne benytte hans videre Assistance, når Byggearbejderne til sin Tid skulle udføres“.

I 1857 stod Ting- og arresthuset i Fredensborg færdigt, og husets brugere: birkedommer, retsbetjente, arrestforvarer og fangerne kunne indtage deres respektive pladser. Birkedommeren i sit dommersæde, og fangerne i deres celler, af dem var der 13 med plads til 19 arrestanter.

Som sæde for Kronborg Østre Birk med alle justitsvæsenets funktioner: anklagemyndighed, dommer,

politi og fanger fungerede huset frem til 1. april 1919, da den endnu gældende retsplejelov trådte i kraft, og birket blev nedlagt og funktionen flyttet til Helsingør. Den sidste birkedommer Jork forlod Fredensborg og blev landsdommer i Viborg.

Siden da og indtil 1996 har bygningen fungeret som lokal politistation med en bemanding på to til tre betjente. Retsalen blev dog fortsat brugt som bitingssted for retten i Helsingør. I en kort periode fra 15. juni 1943 til 31. juli 1947 blev fængslet taget i brug igen. Før 5. maj 1945 befolket af „De gode“, danskere som den tyske besættelsesmagt havde forset sig på. Efter 5. maj 1945 af „De onde“ besættelsesmagtens håndlangere og medløbere.

Og i dag. Huset, der emmer af dansk retshistorie, står tomt, og det regner gennem taget. Det har fun-

geret under tre vidt forskellige straffelove og deres syn på kriminal-„forsorg“ eller mangel på samme. Staten vil sælge det, men hvem vil købe et utæt fængsel til andet end nedrivning? Bevaringsforeningen i Fredensborg har rejst en endnu ikke afgjort fredningssag på ejendommen, da vi finder, at bygningen har gode arkitektoniske kvaliteter og er kulturhistorisk interessant. I det just udkomne kommuneatlas er bygningen da også betegnet med en meget høj bevaringsværdi. Lokale kræfter er i gang med at rejse penge til dets istandsættelse og komme med forslag til dets fremtidige – lokale – anvendelse.

Hvad disse forslag går ud på, vil jeg ikke røbe. Jeg vil ikke begå hybris, for sæt nu det hele ikke bliver til noget.

Søren Widding

Mordet i Dageløkke

Den 2. august 1897 åbnede Kystbanen mellem Klampenborg og Helsingør. Loven om en statsbane på strækningen blev vedtaget og underskrevet d. 8. maj 1894. I de følgende år blev stationer bygget og banen anlagt. Til dette arbejde medgik der megen arbejdskraft, da alt skulle udføres med skovl, spade og trillebør. Også den gang beskæftigede man udenlandsk arbejdskraft, der blev nemlig ansat en del svenske arbejdere ved anlægget.

Mødet mellem disse "jernbane-bisser" og den lokale befolkning foregik ikke altid lige fredeligt, det kan der læses om i Fredensborg Avis foråret 1896.

Søndag aften d. 12. april ved nittiden om aftenen var nogle unge fra Torpen sammen med svenske arbejdere fra Kystbanen på vej ud ad Dageløkkevej stærkt støjende. I Dageløkke gik de ind i en gård der tilhørte gårdejer Peter Jensen for at give en af karlene fra gården bank. Da gårdejeren ikke var hjemme, fik en af tjenestepigerne på gården tilkaldt Søren Nielsen, der var parcellist i Langstrup, han befandt sig den aften hos købmanden i Dageløkke. Han gik med pigen hen på gården, men da han af pigen fik at vide, at hans egen broder Lars var mellem urostifterne, gik han ud til disse, idet han råbte „er du der Lars“. I det samme øjeblik fik han et slag med en knippel, så han faldt død om.

I avisen stod der mandag d. 13. april følgende: *“Den, der gav det dødbringende slag, var den svenske Jordarbejder Jens Erik Johansen, der senere til nogle Bekendte udtalte, at ”Nu havde han givet en Dansker en ordentlig en på Skallen, saa han holdt sig nok i Skindet foreløbig”. Urostifterne gik herefter bort uden at ane, at Søren Nielsen var død. De tililende Folk fik hurtigt bud efter en Læge, men denne kunde kun meddele, at Døden straks var Indtrådt.”*

I de følgende dage berettede avisen om jagten på morderen og om Søren Nielsens begravelse fra Humlebæk kirke.

Svenskeren var fredagen før blevet afskediget fra sit arbejde på Kystbanen. Han var ikke på sit logi i Sletten, da han blev eftersøgt der. Politiet formodede, at han måske havde fået en fisker til at sejle sig over Sundet, eller at han strejfede omkring i omegnens skove. De af urostifterne, man havde fået fat på, blev indsat i Fredensborg arresthus.

I avisen står der den 14. april: *“Noget nyt om den triste Affære foreligger der ikke. Endnu i Dag ved Middagstid var Drabsmanden ikke anholdt, man havde ikke rigtig nogen Anelse om hvor han befandt sig og store Styrker fra Hørsholm og Helsingør Politi gennemsøgte Lave skov, men uden Resultat.”* Morderens signalement var: *“Stor og kraf-*

tig bygget, blond, iført Arbejdstøj, sort Hue og bærer Træsko"

Om den dræbte står at læse: "Søren Nielsen var en afholdt, ædruelig og flittig Mand, der forsørgede sine to gamle Forældre samt Hustru og fire Børn, der nu er ladte tilbage i Fattigdom"

Allerede onsdag blev morderen fundet på et loft i et hus ved Nivå.

"Efter tre dages Jagt paa den ulykkelige unge Mand, Jens Erik Johanssen, som i Hidsighed og un-

der Indvirkning af Spiritus afvigte Aften blev en Manddræber, er det omsider lykkedes Politiet at fange ham. Politiassistent ved Kystbaneanlægget Mortensen Espergærde og Politibetjent Grønholm opdagede ham Onsdag Eftermiddag i et Hus ved Nivå på et Loft, hvor han laa gemt i Halmen.

Man trak ham frem og Jagede fulgte villigt med, sulten, forkommen og nedtrykt som han var. Siden Mandag Morgen, havde han

Tinghuset i Fredensborg har endnu celler med samme udstyr, som da Jens Erik Johansen sad i arresten i 1896.

Inventaret bestod af en opklappelig seng med monteret lås, så sengen kunne klappes op om dagen. En indmuret siddeplade samt en indmuret bordplade. Hertil en bilæggerovn, som arrestforvareren fyrede i ude fra gangen. (Foto Torben Gulnov)

kun faaet to Stykker Mad at spise, hvilken Mad han havde bragt med fra sit Logis. Under sikker Bevogtning førtes Johannsen til Fredensborg, hvor han straks afgav fuldstændig Tilstaaelse om, at det var ham, der havde ført det dræbende Slag mod Søren Nielsen.

Paa Forespørgsel om, hvorvidt der var nogen der havde været Vidende om hans Opholdssted i Nivaa eller givet ham Føde, svarede han bestemt nej.

Konfrontation med den dræbtes Lig har ikke fundet sted, da Drabsmanden erklærer, at han ikke kender og ikke har kjendt den Døde.

Torsdag d. 16. april blev den dræbte begravet: *"I Humlebæk, i Daugløkke og i Omegnen var Flaget hejst på halv Stang i Gaar, i Anledning af Parcellist Søren Nielsens begravelse, og fra Nær og Fjern vare Slægt og Venner af den Afdøde samt Folk, der ønskede at bevidne den tilbageblevne familie Sympati og Deltagelse strømmede til Humlebæk Kirke, hvorfra Begravelsen foregik."*

Ved kisten talte residerende kappellan Johannes Kissmeyer, han sagde i sin tale bl. a.:

„Drabet taler til os paa mange Maader og det minder os om at holde Hviledagen hellig. Men desværre, paa denne Dag er der ofte Kiv, Ufred, Drukkenskab og Slagsmaal. Hvis Drabsmanden havde siddet her i Kirken afvigte Søndag, da de unge bekræftede deres Daabsagt, ligesom han en gang har gjort det, saa vilde han maaske ikke være

blevet en Morder. Lad det minde os om flittigt selv at søge og flittigt at lade vore Tjenestefolk søge Guds Hus, hvor der ikke er Kiv, Strid, Drukkenskab eller Slagsmaal."

Den 18. april blev første retsmøde afholdt i Fredensborg. Af forhøret fremgik det, at tiltalte havde stillet sig op i portens ene side, mens en anden svensker Holmquist stillede sig i den anden side, de skulle så i forening slå løs på den, der vovede sig gennem porten. Da Søren Nielsen kom, var det Johannsen, der kom til at tilføje ham det dræbende slag. Alle karlene var bevæbnet med knipler, og dem ønskede myndighederne skaffet til veje. Det blev endvidere oplyst: *"at Karlene fra Torpen forinden de begav sig til Daugelykke, havde nydt en del Drikkevarer. Daugelykkekarlene var ligeledes berusede"*

Mordsagen var temmelig enkel og allerede den 4. maj kunne forhørene afsluttes. Dommen faldt en månedstid senere.

11. juni læses der om sagen for sidste gang: *"Ved Kronborg Østre Birks Ekstraretsdom er den Karl der begik Drabet i Daugelykke for nogen Tid siden, bleven anset med Forbedringshusarbejde i 4 Aar. Nogle andre Personer er under samme Sag idømt Vand- og Brødstraffe for Forsøg paa Vold."*

Dagen efter blev fangen afsendt til Vridsløselille statsfængsel.

Bent Skov Larsen

Maleren og grafikeren Hans Nikolaj Hansen

Selvportræt, radering 1897 HNH

Hans Nikolaj Hansen blev født 15. maj 1853. Han var søn af vinhandler Carl Jørgen Hansen, København. Hans slægt havde foruden embedsmænd og købmænd fostret kunstnere, deriblandt maleren Constantin Hansen (1804-1880). Han voksede op i et meget kultiveret borgerligt miljø, der havde de økonomiske forudsætninger, der gjorde, at han efter studentereksamen fra Christianhavns Borgerdydsskole kunne søge optagelse som elev på Kunstakademiet vistnok på anbefaling af Constantin Hansen, der havde set hans kunstneriske evner. Efter afgang herfra i 1876 foretog han flere udlandsrejser for at videreudanne sig og få forståelse for

den europæiske kulturtradition. Således opholdt han sig i Paris fra 1877 til 1879, hvor han bl.a. fik undervisning på Léon Bonnat's malerskole. Resultaterne af studieopholdet blev udmøntet i hans første større værk, det socialrealistiske maleri „Pigen på Kirkegaarden“, der som undertitel har haft: „Den største Sorg i Verden her, er dog at miste den, man har kjær“ citat fra Steen Steensen Blicher's Høsekræmmeren. Maleriet blev udstillet på Charlottenborg i 1880 og straks købt af brygger Carl Jakobsen. Det hænger i dag på Ny Carlsberg Glyptoteket.

Inspirationskilder til Hans Nikolaj Hansens værker var ofte den danske natur, og dansk historie. Således gjorde det et meget stærkt indtryk på ham, den dag hans far kom hjem og brast i gråd, da han fortalte om Dannevirkes rømning i 1864. Hans Nikolaj Hansen glemte det aldrig, og det bidrog til en stor interesse for Sønderjyllands historie. Hans første maleri fra 1869 forestiller Tilbageetoget fra Dannevirke. Også tegninger til „De forbudte sange“ vidner om interessen for Sønderjyllands skæbne. I offentligheden kendes især genforeningsbilledet med Kong Christian d. 10., der rider over grænsen i 1920. Billedet fra 1921 er udstillet på Det nationalhistoriske Museum på Fre-

deriksborg.

Fra perioden i slutningen af 1800 tallet er også de mange illustrationsarbejder til klassiske værker: Holbergs Peter Pårs, Oehlenslagers Sanct Hans Aftensspil og Aladdin, Boganis jagtbreve samt til En Skærsommernatsdrøm af Shakespeare. I denne periode uddannede han sig som raderer. Under et ophold i Firenze søgte han således inspiration i Rembrandts raderinger, og i 1897 udsendte Den danske Radererforening hans grafiske serie „De 3 skalke“.

I 1883 var Hans Nikolaj Hansen blevet gift. Efter en ungdomstid hvor alt syntes lyst kom nu en periode med et trist ægteskab og fortvivlede økonomiske forhold med gæld til alle sider; nogen god økonom blev Hans Nikolaj Hansen aldrig, han elskede „det glade liv“, det var i pagt med hans natur.

Efter skilsmisse blev Hans Nikolaj Hansen gift 2. gang i 1900 med Ella Susanne Ruben født 15. maj 1871, datter af fabriksejer og etatsråd Bernhard Harald Ruben. Dette ægteskab betød, at han nu ikke mere behøvede at tænke økonomi, men kunne udfolde „Det glade liv“. I 1903 købte ægteparret Helsingørsvej 12 i Fredensborg. Her boede familien, der kom til at bestå af far, mor og fire børn Bernt 1901, Hanne 1903, Ida 1905 og „Musse“ 1912, alle fik de mellemnavnet Hjejle, da Hans Nikolaj Hansens malerier foruden at være signeret med HNH ofte har en hjejle som bomærke.

I erindringsbogen „Gensyn med

min barndoms verden“ skildrer Bernt Hjejle familielivet i Fredensborg og det persongalleri, som udover familien prægede dagligdagen. Det giver et meget nærværende billede af Hans Nikolaj Hansen i „De glade Fredensborg dage“.

Om barndomshjemmet berettes: *„Villa Solvang på Helsingørsvej – var et meget upraktisk, gammelt hus, bygget og beregnet til en tid, hvor man havde let adgang til rigtig hushjælp. Til det gamle hus havde far så ladet bygge et stort atelier med to store, buede ruder mod nord og øst. Det er det smukkeste atelier og arbejdsværelse, jeg har set . . . Det var om vinteren opvarmet af en meget stor koks-døgnbrænder, og var om aftenen oplyst af gaslamper“.*

„Var atelieret en festlig oplevelse, når dagens lys faldt ind gennem de store vinduesruder, var det en ikke mindre oplevelse om aftenen, når vi samledes i hjørnet omkring gaslampen, hvor far i slåbrok læste op, mens mor sad enten med sin stoppekurv eller tegnede og modellerede; den øvrige del af rummet lå i halvmørke, og de mange figurer på væggenes lærreder så ned til os på en ejendommelig levende måde . . . Ja, det var en levende verden, man blev ført ind i fars billeder – ikke en verden af tre- eller firkanter eller andre åndløse figurer. Far hentede sin inspiration fra mange kilder: fra naturen, fra de skiftende årstider, fra menneskelivet og dyreverdenen, fra historiens gang, fra folkeviserne og poesien“.

Ingeborg Buhl skriver i sin bog Mosaik: „Fredensborggerne, de der lever i min erindring, forstod at dække dug i det grønne med alt hvad dertil hørte, hummer, kylling og fine vine, som på firsernes franske malerier. Olaf Poulsens klike havde sine årlige gilder, hvor det gik hedt til

Fredensborg håndværkerorkester akvarel HNH 1904

derovre hinsides søen. Men også Ella og Hans Nikolaj Hansen forstod kunsten at rette overdådigt an i det fri. Helst skulle man dog se malerparret i deres hjem, omgivet af børneflokken eller de mange gæster, som gik ud og ind og bænkedes i den festlige spisestue bag vinterhaven, hvor kæmpelærreder med kopier af Rubens og Jordaens malerier med deres flæskestruttende lår og bryster skulle animere appetitten. Her dryppede fra den store smedjernskrone, i skæret af de levende lys, på sensommerdage rønnebærklaser deres glød ned over os og bordets krystal. Musik hørte til i atelieret; Hans Nikolaj elskede Mozart, og datidens store navne sang og spillede i det mægtige rum, afløst af Vilhelm Andersen, som reciterede og mimerede sin Holberg“.

Bernt Hjejle skriver: „Den 15. maj var årets store dag: fader og

moders fælles fødselsdag. Tilmed en dag, da det næsten altid var fint vejr fra morgenstunden, så Solvangs have var iklædt sit fineste skrud“.

Således også 15. maj 2003, 150 årsdagen for Hans Nikolaj Hansen fødsel. Da samledes børnebørn til åbning af en udstilling på Fredensborg bibliotek med udvalgte værker, som især havde relation til perioden 1903 til 1923 og for manges vedkommende med lokalt motiv, således „Vinterdag ved Esrum sø, Skipperhuset“ og „Fastelavn i haven“ begge fra 1912, samt en del raderinger med motiv fra slotsparken og dens monumenter. Udstillingen omfattede værker i kommunens eje samt værker udlånt af børnebørnene. Ved den lejlighed udtalte et af børnebørnene Ella Bredstorff:

„Det er billederne, der først og fremmest har været en fælles ba-

Far og mine søstre træder en glædesdans. I stedet for at skrive om en begivenhed blev den ofte tegnet. (Gensyn med min barndoms verden)

gage for familien, som har arvet de fleste billeder, da HNH var i den for kunstnere usædvanlige situation, at han via sit ægteskab ikke havde økonomisk motivation for at afhænde billederne.

Det er en særlig situation at opleve så mange billeder samlet. Når man er opvokset med billederne, ser man på dem med andre øjne end kunsthistorikere og -kritikere. Det der er stærkest på nethinden er billederne af det nære: familien og landskabet, fastholdt i HNH's fortolkning og dermed udgangspunkt for sammenligninger med træk, der genfindes hos familiens nye generationer, og en dialog med landskaberne og historiske lokaliteter i Italien.

Vurderingerne af HNH i sam- og eftertiden fokuserer i højere grad på hans historiske, intellektuelle og mytiske indfaldsvinkler med udgangspunkt i den kunstneriske brydningstid, som kendetegner perioden omkring århundredskiftet. HNH kan ikke sættes i bås med en herskende retning, men i sin kunst er han påvirket af sine ophold i udlandet. Maleriet „Efter frokosten“ som i 1881 vakte opsigt på udstillingen på Charlottenborg er tydelig inspireret af opholdet i Paris bl. a. på Bonnat's malerskole, hvor bl. a. også P. S. Krøyer var elev“.

Hans Nikolaj Hansen døde den 14. marts 1923 og hans hustru Ella Ruben Hansen 12.10.1945.

Artiklen er blevet til som en sammenskrivning af Ella Bredsdorffs tale ved åbningen af udstillingen på Fredensborg bibliotek 15. maj 2003 og biografiske og bibliografiske oplysninger.

Litteratur:

Bernt Hjejle: „Gensyn med min barndoms verden“ Gad 1991

Ingeborg Buhl: „Mosaik“ Rosenkilde og Bagger 1960

Følgende malerier og raderinger ejes af Fredensborg-Humlebæk kommune.

„Til minde om Carl Jørgen Hansen min fader“. Radering 1913. I

Lokalhistorisk arkiv

„Hist ude er koldt“. Radering 1903. I Lokalhistorisk arkiv

„Markedsplads i Hillerød“. Oliemaleri 1918. I kontor på Rådhuset.

„Bernt Hjejle på vogn“. Oliemaleri, ufuldendt. I Lokalhistorisk arkiv.

„Fr. Paludan-Müller og Charite“. Radering 1922. I Lokalhistorisk arkiv.

„En Skærsommernatsdrøm“. Oliemaleri 1916. I bryllupssalen på Rådhuset.

„Til minde om Fredensborg 1864-1911“. Oliemaleri 1916. I bryllupssalen på rådhuset.

Bent Skov Larsen

Fraser fiskerne fra Kronborg - 520. I 1886, eftergiven skatterestancer
15 86 for fiskere ved stranden i Kronb. lev. 531. Fiskerettighederne laugs
Vore kyst havde tidligere tilhørt Munkene på Esrum og forvaltet af legbrød-
rene i Munkgårde ved Kvistgaard. Efter reformationen overtog kronen privilegiet
I følge landskabslovene;

Den frie fiskeriforening af 1903

Værdien af at samles i interesseforeninger fik stor opmærksomhed i slutningen af attenhundredetallet. Der blev dannet læseforeninger, skytte- og gymnastikforeninger, sangforeninger og politiske foreninger. Således havde også fiskerne i Nordsjælland - i forbindelse med anlæggelsen af deres havne og den efterfølgende drift og vedligeholdelse - oplevet nytten af at slutte sig sammen i interessentselskaber.

En strid ved Sundet mellem fiskestadernes ejere og brugere på den ene side og de almindelige fiskere uden staderettigheder på den anden side gav i 1890 anledning til, at stadeejerne fra Humlebæk til Snekkersten dannede *Stadeejernes Fagforening i Øresund*. Som modtræk hertil dannedes i 1894 *Sletten Fiskeriforening* med 35 medlemmer, der samtidig blev tilsluttet den landsdækkende *Dansk Fiskeri Forening*.

Ålegårdsrettighederne blev fra gammel tid håndteret på lige fod med fast ejendom på land. Man havde et fæstebrev - siden hen et skøde - på et stade eller en part deraf. Stadet blev målt mellem to punkter på kysten uden fastsat begrænsning udefter. Nu var det så, at stadeejere og stadebrugere på deres side hævdede, at de gamle ålegårdsrettigheder gjaldt alt fiskeri på staderne. Men hvor skulle fiskere uden staderet så sætte deres redskaber?

Konflikten kan vel siges at være opstået som følge af brødnid fra begge sider sammen med en meget uklar lovgivning på området. Tilsyneladende har man ikke tidligere haft disse vanskeligheder. Nye tider med udgifter til havne, større fartøjer og i det hele taget større leveomkostninger, stillede større krav til indtjeningen.

Konflikten blev behandlet på højeste sted af flere omgange, men først da ålestaderne havde mistet deres praktiske betydning, blev de ved lov afløst mod erstatning. Denne lov er dateret første april 1961. Efter den tid var alt fiskeri på søterritoriet formelt givet fri, men så var der i mellemtiden kommet andre begrænsninger på fiskeriet.

Den første lokale fiskeriforening fra 1894 holdt kun i nogle få år, men behovet for en samlet optræden pressede sig stadigvæk på. Ni år senere var der samlet fornyede kræfter, og fiskerne her på kysten stiftede ved et møde på Sletten Kro den 27. september 1903 *Foreningen for danske Fiskere af 1903*. Navnet ændredes i 1911 til *Den Frie Fiskeriforening af 1903*.

Forening havde i begyndelsen medlemmer både fra Espergærde, Humlebæk og Sletten. Fiskerne lagde hårdt ud med en prøvesag, hvor Martin Frederik Klug var frontfiguren. I efteråret 1903 udsatte han tre gange torskeruser på

Fra Kronborg til Svandstrup var der ialt 33 stader. I 1850 var der kun 18 tilbage (se side 40-41-42)

Specielt her ved var kyst. I Chr's Danske lov udrivdes retten sluttelig "En hver må nyde ålegårde for sin egen grund" - - - - - 1850. Dette gælder dog ikke her.

Fiskeriforeningen på skoutur i 1947.

Personerne er i bagerste række fra venstre: Grethe og Gudrun Møller, Signe Clausen, Helge Hansen, Peter Chr. Møller, Christian Clausen, Svend Møller, Helga Hansen, Ebba Petersen, Margrethe Jensen, Jacob Petersen, Eigil Jensen og Frederik Rasmussen. Forrest: Anna Møller, Oluf Møller, Ingeborg Larsen, ukendt hat og Anders Bagger.

Tornebuskestatet nord for Humlebæk. Stadeejeren reagerede med et sagsanlæg, der trak Klug igennem alle retsinstanter, indtil han af Højesteret blev dømt til at betale en bøde på 20 kroner og erstatning på 5 kroner for hver ruse. Dommeren snoede sig behændigt uden om det egentlige problem ved alene at fastslå, at Klug ikke kunne godtgøre nogen hævde på rusefiskeri på statet. Så var man lige vidt og striden kunne fortsætte.

Fiskeriforeningens formand i de første 14 år, Jens Edvard Martin

Petersen, Humlebæk, omtales som en god formand, der gjorde et stort arbejde for sine kollegers interesser. Han frasagde sig formandsposten i 1917 og blev afløst af Laurits Petersen, Humlebæk. Laurits Petersen havde posten i 5 år, derefter var William Nielsen, Humlebæk, formand i et par år, og efter ham blev hvervet i otte år varetaget af Christian Clausen, Sletten. Fra 1932 var det Jens Laurits Jensen – kaldet *Amerika* – der bestred posten i fem år. Peter Møller er vel nok den person, der bedst huskes

Sletten havn omkring 1930. Der klargøres med sildenæring. I den første del af 1900-tallet tog mange fiskere fra Sletten på efterårsfiskeri i bælteerne efter sild.

som fiskernes formand. Peter Møller virkede i 16 år – fra 1937 og frem til halvtredsårsjubilæet i 1953 – til stor gavn for fiskerne i Sletten. På formandsposten blev Peter Møller efterfulgt af sin ældste søn Oluf Møller, som siden blev afløst af Jørgen Sigfred Jensen – kaldet *Sorte Valde* – han blev fiskeriforeningens sidste formand.

Fra foreningens virke kan det yderligere bemærkes, at man i 1906 tilsluttede sig *Dansk Fiskeri Forening* med 70 medlemmer, og at man i 1916 indgik i kredsforeningen for Øresund med betegnelsen *Sundets samvirkende Fiskeriforeninger*.

Under krigsårene var medlemstallet oppe på omkring 110 personer. Da man opdelte sig i helt lokale foreninger faldt medlemstallet betydeligt og opgives i 1936 til at være 50. Siden har antallet af aktive fiskere som bekendt været jævnt faldende.

Tidligere førstelærer O.J.R. Madsen, Sletten Skole, havde på mange måder hjulpet Slettens fiskere og fiskeriforeningen, derfor blev han – som den eneste – valgt til foreningens æresmedlem.

Foranlediget af de skiftende årtiders store udsving i indtjeningen ved fiskeriet blev der i 1922 forsøgt

oprettet en afdeling af fiskernes understøttelsesforening, men af økonomiske grunde fik den først fodfæste ved et nyt forsøg seks år senere. *Understøttelseskassen for Sletten* blev stiftet ved et møde på Sletten Kro den 30. marts 1928. Kassen fungerede til stor hjælp for de tilsluttede medlemmer, indtil den stoppede sin virksomhed i 1954, da statstilskuddet bortfaldt.

Fiskerne fra Humlebæk udtrådte af fiskeriforeningen i 1928, da de dannede deres egen forening. Ligeledes udtrådte fiskerne fra Espergærde, da de også dannede deres egen forening. Rungsted fiskerne, der ikke tidligere havde været organiserede, blev medlemmer af fiskeriforeningen i Sletten under de vanskelige år under anden verdenskrig. De vedblev at være tilsluttet i Sletten, indtil foreningen opløstes.

Fra fiskeriforeningens begyndelse havde den fået overdraget forvaltningen af de to stejlepladser ved hver ende af byen: henholdsvis ved skolen og på skovfogedlodden ved *Peder Madses bakke*. Efter en aftale mellem fiskerne og sognerådsmedlem Hans Mikkelsen blev stejlepladsen på skovfogedlodden i 1933 åbnet som badestrand.

Ligesom de to andre betydningsfulde foreninger i Sletten – *Sangforeningen Sletten* og *Socialdemokratisk forening for Sletten og omegn* – havde deres faner, så måtte fiskeriforeningen også have en. Under festen i anledningen af foreningens 40 års jubilæum blev der ved et højtideligt indslag holdt fane-

indvielse. Hvert af de medlemmer, der havde været med fra begyndelsen, fik lov til at slå et søm i stangen. Fanernes tilstedeværelse var et vigtigt indslag ved højtidelige begivenheder såsom ved et medlems begravelse. Sidste og vistnok også eneste gang de tre faner i Sletten er blevet set samtidig var ved Valdemar Christian Jensen – *Enkevaldes* – begravelse i 1947.

En ret væsentlig del af fiskeriforeningens virke i Sletten har kun givet sig meget sparsomt til kende i de efterladte skrifter. Fiskerne i Sletten var festglade mennesker, der ved given foranledning ikke var bange for at lægge et stort arbejde i en god fest. Utallige er de fester som er blevet afholdt inden for rammerne af de forskellige foreninger.

Når der blev holdt karnevaller, dilettantforestillinger og havnefester, var festivitassen udadrettet for at få omegnens beboere til at *spytte i kassen* til forskellige formål – *i godt øjemed*, som det hed sig – men når der var fest i fiskeriforeningen, så var det fiskerne selv der festede. Der er gået ry i Sletten af torskegilderne på kroen. Først blev der spist og skyllet grundigt efter, og så blev der sunget og fortalt historier. Præstens vise som Peter Kristian Møller sang for åben tv-skærm i 1970-erne hørte til de mere skikkelige. Sangene om *krille ville*, *ville Ben Bolt* og *Den næsvisse flue* er gået helt i glemmebogen. De huskes kun som øgenavne for de personer, der plejede at fremføre viserne ved passende lejligheder. En

Fra stejle-
pladsen ved
Peder Madses
bakke 1943.
~~Peter Andersen~~
~~kaldet Skæver-~~
~~ten kvister garn~~
og Peter Jacob-
sen hvis rigtige
navn var Peter
Laurits Peter-
sen ser til
sildenæringerne.

Peder Christian
Pedersen. Kaldet
Den lille Pedersen el
Den lille krukke.

af de mere vovede er sangen om alt det, som *kejseren af kinesiens land* var dygtig til – „*par le vue!*“. Den huskes endnu i brudstykker, men egner sig ikke til at blive gengivet i dette seriøse skrift. Nu er også det kun historie. Foreningen uddøde efterhånden, som de gamle medlemmer faldt bort.

I forbindelse med generalforsamlingen i 1984 skulle der udpeges repræsentanter fra fiskerne i området til at medvirke ved *Dansk Fiskeri Forenings* forhandlinger med svenskerne om nye fiskeriregler i Sundet. Der var kun få fiskere tilbage, alligevel kunne de ikke finde fodslag. Det endte med at de yngre fiskere fratrådte foreningen og meldte sig ind i den afdeling af *Dansk Fiskeri Forening*, der dækker området på kysten fra Snekkersten til Vedbæk. Denne udmeldelse blev afslutningen på den engang så livfulde forenings virke. Hvad der

er bevaret af foreningens gamle fædtede og lasede protokoller, har nu fået elegante skindrygge med guldtryk og pynter på hylderne i arkivet i Fredensborg, hvor også den gamle fane opbevares.

Kilder

Angående konflikten om ålegårdsrettighederne kan der henvises til Birger Mikkelsens bog fra 1986 om *Fiskerne fra Kronborg hage til Sletten*.

Oplysninger om fiskeriforeningerne kan søges i *Dansk Fiskeristat* A.C.Strubberg 1936 og *Den Frie Fiskeriforening 50 år* et jubilæumsskrift fra 1953, Lokalhistorisk-arkiv, Humlebæk Bibliotek.

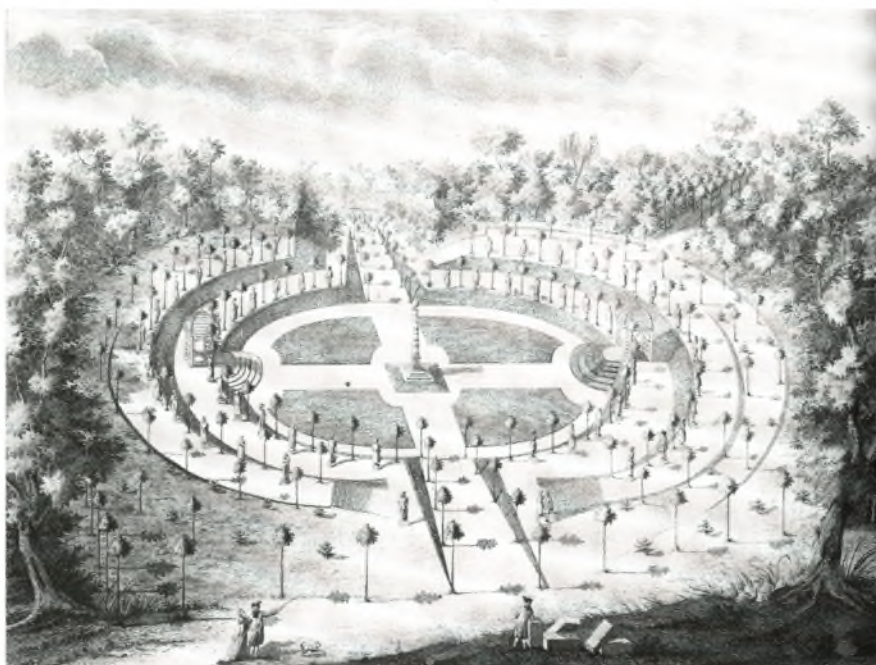
Niels-Jørgen Pedersen

Nordmandsdalen

Et af de mange anlæg i Fredensborg slotshave er Nordmandsdalen, der blev skabt af billedhugger J. G. Grund (1733-1796) i sidste halvdel af 1700 tallet. Grund var født i Tyskland, men kom til København i 1757 som elev hos den kongelige hofbilledhugger J.F. Hänel. Da Hänel kort tid efter døde, arvede Grund titlen som kongelig hofbilledhugger og tilsynet med billedhuggerarbejder på de kongelige slotte. Han blev af Frederik V udvalgt til at udføre arbejdet med Nordmandsdalen. Idemanden til anlægget var muligvis

kongen selv, der ønskede at have sine fjerne landsmænd for øje hver dag, en tidstypisk tanke at man skulle se „folket“.

Det var nogle små figurer af norske kvinder og mænd skåret i træ og iført egnsdragter fra det sted i Norge, hvor de kom fra, der skabte forudsætningerne for statuerne. Den norske postfører Jørgen Christensen Garnaas, der har skåret figurerne, havde på sine ture som postfører ved selvsyn set de steder, hvor figurerne stammede fra. Nogle af figurerne sendte Garnaas til

Heckels stik efter J. G. Grunds tegning i bogen Afbildning af Nordmandsdalen i den Kongelige Lyst-Hauge fra 1773

Børnetegninger. Fra v: En fæstepige fra Sæterdalen. Fletningen er lagt i en runding på hovedet (Sofie). Jæger fra Kinservig, manden holder en bøsse i hånden (Mads). Dette par danser en bondedans, Hallingdans (Sanne og Kristina).

Kunstkammeret i København. Senere måske på bestilling fra hoffet udførte han dem i elfenben. Det er sandsynligt, at han på et tidspunkt har haft foretræde for majestæten. I hvert fald kan det konstateres, at Garnaas fra 1764 til 1771 får udbetalt en årlig ydelse fra hoffet på 100 rigsdaler.

Det var de små elfenbensfigurer, der var det direkte forlæg til de 60 statuer af norske bønder, fiskere og skovarbejdere med deres koner, der sammen med 10 statuer med motiv fra Færøerne kom til at stå i Nordmandsdalen.

I den særlige sænkning i terrænet, hvor dalen i dag ligger, har der været gravet grus, og den gamle grusgrav har været forudsætningen for anlægget. Måske var det den franske vejingeniør Jean Marmillod,

der sammen med Grund formidlede kongens ideer. I hvert fald ved vi, at Marmillod var kommet til landet i 1764 for at modernisere det danske vejssystem, og han opholdt sig i egen omkring Fredensborg, hvor han leverede tegningerne til den i 1992 genskabte runddel for enden af Slotsgade. Begge de to anlæg består af en rund plads, der er omgivet af terrasser beplantet med lindetræer.

De to første figurer opstilles i dalen i august 1764. Allerede i 1765 var haveanlægget færdigt og 40 statuer leveret sammen med Sejrsøjlen udført af Grund og med hans signatur. Tegningen er leveret af billedhugger Johannes Wiedewelt (1731-1802), der er ophavsmand til langt de fleste af slotshavens statuer. Efter Frederik V.s død i 1766

går det langsommere med leveringen af statuerne. Slottet bliver nu overtaget af enkedronning Juliane Marie, og fra hendes kasse flyder pengene ikke så rigeligt som i kongens tid. I 1773 afleveres anlægget til enkedronningen, der var da leveret 55 nordmænd. Efter den tid frem til 1784 leveres yderligere 5 nordmænd og de 10 statuer med motiv fra Færøerne. På et oprindeligt stik efter tegning udført af Grund, ser man anlæggets terrasseformede opbygning med sejrssøjlen i midten flankeret af de to pavilloner og en beplantning af lind og gran.

I første halvdel af 1800 tallet forsvandt interessen for Nordmandsdalen. En årsag kan være, at Danmark mister Norge til Sverige i 1814? Kritikken var også hård ved anlægget. Der udtales således: „Noget mere afskyeligt end disse sten-uhyrer kan næppe tænkes“, andre kritikere betragtede skulpturerne som monstre og Grund's jux. Kritikken er dog ikke entydig, idet der også er rosende omtale af det „Nationalromantiske anlæg“.

Hele anlægget fik lov til at forfalde og sov i mange år tornerose-søvn. De to pavilloner rådne bort, skulpturerne forvitrede langsomt, og terrasserne udviskedes. I 1950-erne forsøgte man med cement „plomberinger“ af de værste skader på statuerne. I 1977 lavede billedhugger Eric Erlandsen en rapport, der fortalte om statuernes meget dårlige tilstand. De mest medtagne figurer blev nu flyttet til

Havremagasinet i Slotsgade.

Siden er de 70 figurer genhugget i Tyskland og Polen, og i 2000 begyndte man på en gendannelse af det oprindelige anlæg efter Grund's tegning og udgravninger på stedet for at finde placeringen af pavillonerne. Pavillonerne blev rekonstrueret, de alt for store træer fældet, og terrasserne genskabt og statuerne sat tilbage på deres pladser. Den 9. september 2002 kunne der indvies et anlæg af stor kunstnerisk værdi.

I efteråret 2002 var børnehaveklasserne fra Endrupskolen nede for at se det nye anlæg. Børnene valgte hver en figur, som de havde lyst til at tegne. Børnene var meget optaget af det smukke anlæg og de flotte figurer. En af børnene udbrød spontant „Nej hvor er det smukt“ Nogle af børnenes tegninger er brugt som illustrationer til denne artikel.

Litteratur:

Valdemar Seeger: Fredensborg Slotshave. Gamle anlæg og monumenter 1926

Bente Scavenius: Fredensborg slotshave. 1997

Nordmandsdalen i Fredensborg Slotshave. 2002

Bent Skov Larsen

Lertøj og keramik i Humlebæk

Lertøj hører til blandt et af vore ældste husgeråd. Tilbage i tiden er lertøj blevet fremstillet lokalt af det forhåndenværende ler. I vores del af landet har pottemagerne ikke haft stort besvær med at finde egnet ler, det ligger parat til brug lige under vore fødder de allerfleste steder.

Pottemageriet hører også til et af de mere beskedne håndværk, der kun efterlader sig ret begrænsede spor for eftertiden. Der skulle ikke større foranstaltninger til for at fremstille lertøj. Ovnen kunne være ret lille og primitivt arrangeret. Lertøjet var forgængeligt og blev først op i vor tid signeret med værkstedets mærke.

I midten af 1800-tallet har der – ifølge Rawerts beskrivelse af dansk industri i 1800-tallet – ligget en lertøjsfabrik ved Humlebæk til produktion af fade, krukker og dunke. Hvor denne virksomhed har ligget, vides ikke. Siden blev virksomheden flyttet til Strandmosegårds teglværk ved Sletten. Samme sted blev der ved folketællingen i 1850 noteret to pottemagere og en lærling.

I Sletten boede der i 1880-erne en svensk pottemager ved navn Lars Peter Nielsen. Efter ham er det hus, han boede i på *Øen*, blevet kaldt *Pottemagerhuset*. En anden person i Sletten, der var beskæftiget inden for samme håndtering, var Kirsten Pedersdatter kaldet *Svenske Kesten* eller *Sand Kesten*. Hun blev ved

tællingerne i 1870 og -80 noteret som pottehandlerske.

I nyere tid kendes der lokalt især tre værksteder, der har beskæftiget sig med fremstilling af lertøj. *Humlebæk keramik* og *Torben Keramik* ved Tibberup samt *Heerfordt* i Torpen og siden i Daugløgke. Disse producenter har tydeligt markeret varernes ophav for eftertiden med et stempel eller en klar signatur i bunden.

Humlebæk Keramik

Keramikerværkstedet på Ny Strandvej 28 (nu 32b) ved Tibberup blev grundlagt i 1937. Axel Frederik Petersen (1885-1963) og Inger Lind Petersen (1882-1955) erhvervede dengang det stærkt kuperede jordstykke mellem den kommunale gasbeholder ved Tibberupvej og den nyanlagte Ny Strandvej. Ud imod Strandvejen fik de opført et beskedent gulstenshus med bolig til familien i den ene ende og værksted til produktion af lervarer i den anden ende.

Det var hovedsagelig brugskeramik, der blev fremstillet på værkstedet, såsom: fade, skåle, tallerkener, krus og vaser i mange størrelser og former. Selv om værkstedet nærmest var beliggende i Espergærde i den daværende Tikøb kommune, gav Aksel F. Petersen sin nystartede virksomhed navn efter postadressen som **Humlebæk Ke-**

ramik.

Aksel F. Petersen – senere kaldet *Gamle Petersen* – menes at have lært som pottemager på Kählers værksted i Næstved. Det eneste sikre er, at han findes på lønningslisten som pottemager der i 1924. Fra 1927 drev han *Grimstrup Lervare Fabrik* ved Næstved sammen med Christian Hansen, der også tidligere havde arbejdet som pottemager hos Kähler. Aksel F. Petersen var medejer af fabrikken i Grimsstrup, indtil han i 1937 flyttede til Tibberup.

Med en børneflokk på seks var der mange munde at mætte, men også mange hænder der kunne tage fat. Den ældste søn Edvard blev murer og fik eget firma i Espeværde. Carl

kaldet *Calle* tog sig af afsætningen af produkterne fra familiens værksted. Han kørte rundt til kunderne med en lille ladbil, hvor lertøjet lå i træuld på ladet. To yngre sønner, Kaj og Ingvar, gik i faderens fodspor og blev keramikere, de arbejdede begge to en tid på familiebedriften.

Kaj Lindborg Petersen – *Unge Petersen* – havde fået sit mellemnavn efter moderen, der kom fra landsbyen Lind ved Herning. Han tog til Sverige og arbejdede nogle år i begyndelsen af 1940-erne. Da han kom hjem i 1945, fik han overdraget den daglige ledelse af værkstedet efter faderen, der var kommet godt op i årene. Broderen Ingvar, kaldet *Sofus*, arbejdede på

Kaj drejer potter, 1940

værkstedet til omkring 1950, hvor han rykkede til Sydsjælland og bo-satte sig.

Opgaverne var mange i og om-kring værkstedet. Bagved var der bygget nogle bassiner, hvor leret lå og bundfældede efter slæmningen. Derefter skulle leret æltes og tørre alt efter anvendelse. Efter forarbejd-ningen skulle emnerne tørre, ma-les og brændes. Indtil midten af 1950-erne havde man brændt ler-tøjet i en brændefyret ovn med en høj skorsten. Den blev erstattet af en elektrisk ovn, som de selv byg-gede. Den elektriske ovn var min-dre arbejdskrævende og meget nem-mere at håndtere brændingerne i.

Fire drejeskiver kunne der være gang i, da værkstedet efter udvi-delse og ombygning var på sit høje-ste. En del unge piger har gennem årene haft praktikpladser på værk-stedet, og en dame der omtales som

Fru Petersen malede hos dem i mange år. Kaj tegnede dekoratio-nerne på papir, og hun førte dem over på lertøjet. Store vaser blev en af værkstedets specialiteter. Dem var Kaj særlig god til at trække op. Var det rigtig store vaser, måtte han stå på en taburet ved siden af dreje-skiven for at kunne håndtere em-net. Så var der en anden, der måtte sidde på bænken og holde skiven i gang. Det huskes, at der engang blev fremstillet to meget store va-ser, som var bestilt af billedhugger Viggo Jarl. De kom til at stå på hver sin side af indgangen til sommervillaen på Gammel Strand-vej.

Lertøjet fra Humlebæk er let gen-kendeligt fra den *Gamle Pedersens* tid. Det var de samme former, der gik igen i forskellige størrelser af Humlebæk-vaser, skåle, fade og dunke. Ligeledes er der også mange

genkendelige moti-ver i forskellige ud-formninger og næ-sten altid med den cremegule grund-begitning. En gang sidst i 1940-erne var *Gamle Petersen* ble-vet meget glad for fine blomstermoti-ver, der blev truk-ke op i stregen med en stålgriffel. Disse ting er meget karak-teristiske for hans sidste tid, men *Unge Petersen* brød sig ikke om dem. „Man

Humlebæk keramik fra 1950-erne

kan ikke have blomster i blomster“, sagde han om vaserne.

Under besættelsen og i tiden lige efter, hvor der var knaphed på varer fra udlandet, var der stor efterspørgsel efter almindelige brugsting, der kunne fremstilles herhjemme. De kunne sælge alt, hvad de kunne overkomme at frembringe. Siden blev der mere interesse for stentøj og kunstnerisk udført keramik. Mange forskellige former og teknikker blev afprøvet, men nogen gennemgående stil er det vanskeligt at fornemme.

Kaj Lindborg Petersen giftede sig i 1955 med Anne Marie kaldet Rie. Hun havde hænder for leret og gik med det samme ind i det daglige arbejde med at ælte og male. På dette tidspunkt trak *Gamle Petersen* sig definitivt tilbage fra værkstedet. Kaj og Anne Marie Lindborg Petersen blev således alene om at drive virksomheden de sidste år indtil lukningen den 15. marts 1970. Som så mange andre i gamle håndværk måtte de se sig udkonkurreret af import og plastikindustriens vel-signelser.

Fra begyndelsen af sin virksomhed ved Tibberup i 1937 mærkede Aksel F. Petersen sine produkter i bunden med en håndtegnet signatur, der ses som et sammentrunkket skråtstillet H K (fig. 1.) Bevidst eller ubevidst havde denne signatur stor lighed med den signatur, som man brugte hos Kähler i Næstved, hvor man havde en sammentrækning af H A K. Reaktionen fra Kähler udeblev da heller ikke. Aksel

Petersen blev pålagt at ændre sin mærkning, hvilket han så gjorde. Der blev i slutningen af 1930-erne fremstillet to ringstempler, hvor der inden for ringen står HUMLEBÆK DANMARK og i midten et vandret sammentrunkket HK (fig. 2. og 3.)

fig.1

fig.2

fig.3

Udmejslet: 2a

3a

Stemplerne var åbenbart også Kähler imod. De brød sig ikke om forkortelsen H K. I 1944 kom det til en retslig afgørelse, hvor begge familier mener, at de fik medhold. Aksel F. Petersen kunne fortsat bruge sin signatur H K, når blot bogstaverne blev sat oven på hinanden. Det vandret sammentrukne H K i ringstemplerne måtte udmejsles. Står man således overfor lertøj fra Humlebæk, hvor ringmærket mangler H K i midten, må det regnes for at være fremstillet i årene umiddelbart efter 1944. Nogle få år senere blev der fremstillet et nyt ringstempel, hvor H K står over hinanden uden streg mellem initialerne og uden streg om ringteksten (fig. 4.) Der kendes kun meget få ting, hvor dette stempel har været anvendt, blandt andet et sæt frugt-tallerkener der vides at være fremstillet i 1947-48.

I tiden omkring 1950 blev det lodretstillede H K blot ridset ind i bunden på genstandene, indtil der

blev fremstillet tre stempler med det lodretstillede mærke i tre størrelser (fig. 5, 6. og 7.)

fig.4

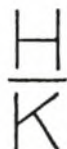

fig.5

fig.6

fig.7

HK lodret indridset fig 6a.

Disse mærker ses af og til sammen med et lille vandret DANMARK-stempel. Det mindste af de nye H K-stempler er somme tider blevet anvendt til meget små emner i kombination med det mindste af de udmejslede ringstempler. I den sidste tid fra begyndelsen af 1960-erne blev det almindeligt, at man med glasurpenslen blot skrev ophavsbetegnelsen i bunden af godset. Der kendes således mindst 14 forskellige afmærknings-former af familien Petersens produkter.

Torben Keramik

Keramiker Carl Ingvard Petersen (1908-89) – *Calle* – oprettede i 1950 sit eget værksted, efter at han i en årrække havde indgået i faderens virksomheder både i Grimstrup og i Tibberup. Sønnen Torben Petersen, der allerede dengang var udset til at videreføre sin faders værksted, lagde fra begyndelsen navn til produkterne fra **Torben Keramik**.

Carl Petersen var ligesom sine to yngre brødre Kai og Ingvard blevet lært op af faderen, Aksel F. Petersen, medens denne var medejer af

Grimstrup Lervare Fabrik ved Næstved. Da forældrene i 1937 slog sig ned ved Tibberup, købte Carl og Astrid Dusine Petersen (1900-92) et lille ottekantet sommerhus, der lå på nabogrunden ved forældrenes nybyggede hus.

Carl Petersens farfar havde været kludekræmmer i egnen omkring Vejle, så sit talent for at handle havde Carl åbenbart fået med i dåbsgave. Medens brødrene Kai og Ingvard var beskæftiget med at dreje, male og brænde på faderens værksted, var det Carl, der tog sig af at afsætte det, de andre fik ud af deres møje. Som en af de sidste her i landet havde Carl et såkaldt *Vandre-brev på livstid*, hvilket betød, at han kunne handle fra dør til dør overalt.

Carl og Astrid Petersen fik i slutningen af 1940-erne bygget den store gulstenvilla på grunden ved Tibberupvej nu Gl. Brovej 2. I kælderens til dette hus blev der sørget for god plads til et keramikerværksted. Da generationsskiftet i forældrenes virksomhed var under opsejling, kunne Carl i 1950 trække sig ud og begynde for sig selv. I de første år som selvstændig blev det mest til handel med andre værksteders arbejder. Således forhandlede han både Kähler- og Knabstrupkeramik ud over familiens og egne varer.

Det var en god tid for afsætning af keramik. På værkstedet blev der efterhånden beskæftiget mange folk. Viggo Kyhn og faderen Ludvig Kyhn, der også var fader til den

berømte Knud Kyhn, arbejdede i nogle år hos Carl Petersen. De havde begge to lært på Kählers værksted i Næstved. Kyhnerne var blandt meget andet også gode til den ældgamle *kohorns maleteknik*. Glasurmalingen blev hældt op i et kohorn, hvor der i spidsen var anbragt et lille rør af en gåsefjer. Malingen blev påført i en vandret spiral, medens emnet stod på drejeskiven. Der blev derefter forsigtigt trukket lodrette streger i bemalingen. Arbejdet blev afsluttet med et rapt slag i underlaget hvilket gav bemalingen sit karakteristiske mønster. En keramikerved navn Viggo Skovbye, der også kom fra Kähler, blev Torben Petersens lærersvend, da han fra 1953 til 1957 lærte faget på fade-rens værksted.

I mange år havde Astrid og Carl Petersen om sommeren solgt keramik fra en lille butik i Hornbæk. Siden fik de også udsalg ved Rørvig og på Fanø. Carl Petersens lille grønne ladbil var et kendt billede i sommerlandet, når han kørte rundt og afsatte sine varer til turisterne.

Torben Keramik er – i modsætning til det noget tungere lertøj fra *Humblebæk Keramik* – lyst og sømmerlet med mange glade blomster malet i tinglasurer.

Torben Petersen og hans kone Helle overtog værkstedet i 1981. I 1991 flyttede de til Spejlsby ved Stege på Møn, hvor der fortsat bliver fremstillet *Torben Keramik*, men nu mest til eksport.

Heerfordt Keramik

På grund af navneligheden mellem Torben og Torpen er *Torbens keramik* og keramikerved *Heerfordt* i Torpen ofte blevet forvekslet i omtale. Deres produkter er vidt forskellige og ikke til at forveksle.

Niels Erling og Jytte Heerfordt kom til Humlebæk i 1951. De flyttede ind i et loftsrum i udlængen til det tidligere husmandssted *Solbakken* i Torpen. *Solbakken* var samme år blevet købt af Erling Heerfordts moder enkefru Ellen Frejlif Olsen.

Erling Heerfordt (1909-84) havde gået på akademiets malerskole hos Aksel Jørgensen og ville helst male, men det lønnede sig ikke. Han fandt da på at arbejde med ler. Hos en fætter lærte Heerfordt de elementære ting om keramik, ellers var han selvlært.

Erling Heerfordt fremstillede forfinet brugs- og prydkeramik i moderne snit, så som vaser, skåle og tepotter i flere størrelser. De rå og uglaserede partier kom til at fremstå med rustikke, mørkebrune overflader i kontrast til klare farvemættede glasurer. Andre ting blev glittede som for eksempel tepotterne. Glitningen blev foretaget med en teske, når emnerne havde tørret noget. Chamotteler blev ofte anvendt. Et speciale var keramiske lamper, der efter glitning og brænding blev forsynet med fatning og ledning og solgt som færdigmonterede lamper.

Den mørkebrune farve fik lertøjet ved reducering af ilten under

brændingen. Dette foregik ved, at der blev tilsat små træstykker gennem tilsynshullet, som så brændte og fortærede ovenluftens ilt.

Erling Heerfordt eksperimenterede meget med glasurer og opnåede ofte en meget fin glans og et fint farvespil ved også at tilsætte forskellige kemikalier under brændingen. Som signatur i bunden af produkterne fra Heerfordts hånd kendes to stempler, et lige HEERFORDT og et ringstempel med teksten HEERFORDT DENMARK. Somme tider ses signaturen også skrevet i fri hånd.

Gennem de første mange år gik Jytte Heerfordt til hånd på værkstedet, ligesom de undertiden også havde unge piger og damer til hjælp. Varerne blev fortrinsvis afsat gennem små kunstforretninger i turistområderne. Om sommeren kørte de landet rundt i en lille fløjtende Loyd-bil og afsatte årets produktion. Indtjeningen blev om vinteren suppleret med undervisning på den kommunale ungdoms- og aftenskole.

Der gik meget galt for familien Heerfordt, da der pludselig en dag i

foråret 1963 gik mænd rundt om huset og plantede rød-hvide landmålerstokke i jorden.

Ved projekteringen af Teglårdsgade kom byplanlæggernes lineale til at vippe på *Solbakken*. Dette udløste en uomgængelig ekspropriationsforretning, og de blev nødt til at se sig om efter et nyt sted at bo og virke. I første omgang blev det til en lille lejlighed i Torpenvangen og efter et års søgen fandt de plads til værkstedet i en af længerne til Højstensgården i Daugløkke. I den mellemliggende tid havde inventaret: ovn, drejeskive og så videre, stået under en presenning på gårdspladsen, da husene på *Solbakken* var revet ned. En lovende eksportforbindelse til USA. gik blandt meget andet tabt under omvæltningerne. Fra 1964 til 1980 fortsatte Erling Heerfordt sit arbejde på *Højstensgården*.

Denne artikel er hovedsagelig skrevet på baggrund af samtaler med pårørende til de omhandlede personer samt oplysninger fra museet i Næstved.

Niels-Jørgen Pedersen

Omnibusrute 333: Humlebæk-Fredensborg-Hillerød

Dette er beretningen om en kommunalbestyrelse, som traf en vidtgående beslutning, nemlig at etablere en kommunal busforbindelse fra Humlebæk via Fredensborg til Hillerød fra 1. april 1971.

Men inden vi når så langt, er det passende at gå lidt tilbage i historien, thi det var ikke første gang en sådan rute havde set dagens lys.

Allerede i begyndelsen af 30'erne blev der etableret en "tværgående" rute, og det blev *rutebilejer Henry Hansen, Humlebæk*, som fra 1933 og 35 år fremover drev ruten som en del af virksomheden "*De grønne rutebiler*".

Ikke færre end 32 rutebiler blev etableret i Nordsjælland i 30'erne – alle på privat basis. Der var opstået et behov for at rejse over kortere strækninger og et behov for at komme til skoler og butikker i byerne.

Fra slutningen af 50'erne blev privatbilismen imidlertid efterhånden en meget stor konkurrent til rutebilerne, og en del af ruterne måtte nedlægges som urentable. Således også rute 333 fra Humle-

Henry Hansen

bæk via Fredensborg til Hillerød, som blev nedlagt i 1968.

Vores kommune var således uden offentlig forbindelse mellem Fredensborg og Humlebæk, da kommunen i slutningen af 60'erne blev udbygget med to lige store bysamfund. Rådhuset var fortsat placeret i Fredensborg, og selv om man havde afdelingskontor i Humlebæk på Oscar Brunsvej, så kunne man ikke der tilfredsstille borgerne med tilstrækkelig kommunal service, de skulle til Fredensborg. Dette var bare en af årsagerne til, at man begyndte at se sig om efter en løsning på transportproblemet.

På foranledning af Karl Larsen (V) nedsatte kommunalbestyrelsen i april 1970 et busudvalg bestående af Ole Retoft (borgmester S), Karl Larsen og Svend Jensen (S) med det formål at undersøge muligheden for en busrute Fredensborg-Humlebæk.

Nu var der jo ingen i kommunalbestyrelse eller administration, som havde forstand på buskørsel, derfor var det nødvendigt med kvalificeret rådgivning, og den 1. juli 1970 blev *Palle Sørensen* ansat som konsulent og senere som driftsleder. Det blev hans opgave at rådgive politikere og embedsmænd, og han havde mange års erfaring udi den metier, idet han bl.a. havde været ansat som forret-

ningsfører i 17 år hos førnævnte Henry Hansen.

Opgaven var nu 1) at få fastlagt en relevant og fornuftig ruteføring og køreplan, der kunne betjene kommunens borgere så godt som muligt, 2) at anskaffe materiel til denne på det tidspunkt specielle trafikbetjening, samt 3) at ansætte kvalificeret personale. Der skulle handles hurtigt, hvis fristen for i-gangsætning 1. april 1971 skulle holdes.

Da gennemførslen af kommunen hovedsagelig skulle foregå ad biveje, skulle der anskaffes nogle ikke for store, men robuste køretøjer. Der var gode erfaringer i Norge og Finland med én ikke så kendt i Danmark VOLVO, type B54 til 32 personer med karosseri fra Vestfold Bil- & Karosseri A/S i Horten, Norge, som karosserifabriken O. Carlsen & Sønner i Humlebæk havde samarbejde med. Der var flere fordele: Busserne opfyldte de sikkerhedsmæssige krav i de øvrige skandinaviske lande, så man kunne få dem solgt, hvis projektet skulle mislykkes, og så kunne de anskaffes for halvdelen af prisen på den her i landet mest anvendte type rutebiler. Så det blev altså Volvo, efter at busudvalget havde været i Horten og fået en prøvetur.

I første omgang skulle der bruges fem chauffører, og det var ikke vanskeligt at finde fem solide folk, det blev: Vagn Jelsbak, Karl Jensen, Preben Rasmussen, Valdemar Olsen og Niels Thestrup til en fast ugentlig grundløn på 482,58 kr.

MANDAG til og med FREDAG (ingen kørsel lørdag samt søn- og helligdage)

S-tog afg. København H.	6.21	7.21	8.21	9.21	10.21	11.21	12.21	13.21	14.21	15.21	16.21	17.21	18.21	19.21	20.21
S-tog ank. Hillerød St.	7.02	8.02	9.02	10.02	11.02	12.02	13.02	14.02	15.02	16.02	17.02	18.02	19.02	20.02	21.02
afg. Hillerød Station	7.05	8.05	9.05	10.05	11.05	12.05	13.05	14.05	15.05	16.05	17.05	18.05	19.05	20.05	21.05
— Centralsygehuset	7.10	8.10	9.10	10.10	11.10	12.10	13.10	14.10	15.10	16.10	17.10	18.10	19.10	20.10	21.10
— Frederiksborg Amtsgård	7.14	8.14	9.14	10.14	11.14	12.14	13.14	14.14	15.14	16.14	17.14	18.14	19.14	20.14	21.14
— Sørugevej/Grønholtevej	7.18	8.18	9.18	10.18	11.18	12.18	13.18	14.18	15.18	16.18	17.18	18.18	19.18	20.18	21.18
— Grønholte Kirke	7.20	8.20	9.20	10.20	11.20	12.20	13.20	14.20	15.20	16.20	17.20	18.20	19.20	20.20	21.20
— Lønsholt	7.25	8.25	9.25	10.25	11.25	12.25	13.25	14.25	15.25	16.25	17.25	18.25	19.25	20.25	21.25
— Grønholte Trindsted	8.20	9.20	10.20	11.20	12.20	13.20	14.20	15.20	16.20	17.20	18.20	19.20	20.20	21.20	22.20
— Sørugevej/Hillerødvej	8.23	9.23	10.23	11.23	12.23	13.23	14.23	15.23	16.23	17.23	18.23	19.23	20.23	21.23	22.23
— Sørugevej/Skovvej	8.26	9.26	10.26	11.26	12.26	13.26	14.26	15.26	16.26	17.26	18.26	19.26	20.26	21.26	22.26
— Store Kro	7.32	8.32	9.32	10.32	11.32	12.32	13.32	14.32	15.32	16.32	17.32	18.32	19.32	20.32	21.32
FREDENSBORG STATION	6.37	7.37	8.37	9.37	10.37	11.37	12.37	13.37	14.37	15.37	16.37	17.37	18.37	19.37	20.37
— Benediktvej/Båstrupvej	6.42	7.42	8.42	9.42	10.42	11.42	12.42	13.42	14.42	15.42	16.42	17.42	18.42	19.42	20.42
— LL Vekselbo	7.47	8.47	9.47	10.47	11.47	12.47	13.47	14.47	15.47	16.47	17.47	18.47	19.47	20.47	21.47
— Helledeshus	6.47	7.47	8.47	9.47	10.47	11.47	12.47	13.47	14.47	15.47	16.47	17.47	18.47	19.47	20.47
— Søholm Mølle	6.52	7.52	8.52	9.52	10.52	11.52	12.52	13.52	14.52	15.52	16.52	17.52	18.52	19.52	20.52
— Søholm	7.55	8.55	9.55	10.55	11.55	12.55	13.55	14.55	15.55	16.55	17.55	18.55	19.55	20.55	21.55
— Nybo	8.00	9.00	10.00	11.00	12.00	13.00	14.00	15.00	16.00	17.00	18.00	19.00	20.00	21.00	22.00
— Langstrup	6.55	7.55	8.55	9.55	10.55	11.55	12.55	13.55	14.55	15.55	16.55	17.55	18.55	19.55	20.55
— Dageløkke	7.02	8.02	9.02	10.02	11.02	12.02	13.02	14.02	15.02	16.02	17.02	18.02	19.02	20.02	21.02
— Torpen Købmændshandel	8.05	9.05	10.05	11.05	12.05	13.05	14.05	15.05	16.05	17.05	18.05	19.05	20.05	21.05	22.05
— Teglgårdsvej/Skeltoftevej	8.10	9.10	10.10	11.10	12.10	13.10	14.10	15.10	16.10	17.10	18.10	19.10	20.10	21.10	22.10
— Ny Strandvej/Dageløkkevej	7.05	8.05	9.05	10.05	11.05	12.05	13.05	14.05	15.05	16.05	17.05	18.05	19.05	20.05	21.05
— Grønndalvej/Grønndalshjemmet	7.07	8.07	9.07	10.07	11.07	12.07	13.07	14.07	15.07	16.07	17.07	18.07	19.07	20.07	21.07
— Gl. Strandvej/Humlebæk Skole	7.08	8.08	9.08	10.08	11.08	12.08	13.08	14.08	15.08	16.08	17.08	18.08	19.08	20.08	21.08
— Louisiana	7.12	8.12	9.12	10.12	11.12	12.12	13.12	14.12	15.12	16.12	17.12	18.12	19.12	20.12	21.12
HUMLEBÆK STATION	5.40	6.20	7.20	8.20	9.20	10.20	11.20	12.20	13.20	14.20	15.20	16.20	17.20	18.20	19.20
— Louisiana	6.22	7.22	8.22	9.22	10.22	11.22	12.22	13.22	14.22	15.22	16.22	17.22	18.22	19.22	20.22
— Gl. Strandvej/Humlebæk Skole	6.25	7.25	8.25	9.25	10.25	11.25	12.25	13.25	14.25	15.25	16.25	17.25	18.25	19.25	20.25
— Grønndalvej/Grønndalshjemmet	6.26	7.26	8.26	9.26	10.26	11.26	12.26	13.26	14.26	15.26	16.26	17.26	18.26	19.26	20.26
— Ny Strandvej/Dageløkkevej	6.28	7.28	8.28	9.28	10.28	11.28	12.28	13.28	14.28	15.28	16.28	17.28	18.28	19.28	20.28
— Teglgårdsvej/Skeltoftevej	5.44	6.24	7.24	8.24	9.24	10.24	11.24	12.24	13.24	14.24	15.24	16.24	17.24	18.24	19.24
— Torpen Købmændshandel	5.48	6.28	7.28	8.28	9.28	10.28	11.28	12.28	13.28	14.28	15.28	16.28	17.28	18.28	19.28
— Dageløkke	6.31	7.31	8.31	9.31	10.31	11.31	12.31	13.31	14.31	15.31	16.31	17.31	18.31	19.31	20.31
— Langstrup	6.38	7.38	8.38	9.38	10.38	11.38	12.38	13.38	14.38	15.38	16.38	17.38	18.38	19.38	20.38
— Nybo	5.53	6.53	7.53	8.53	9.53	10.53	11.53	12.53	13.53	14.53	15.53	16.53	17.53	18.53	19.53
— Søholm	5.58	6.58	7.58	8.58	9.58	10.58	11.58	12.58	13.58	14.58	15.58	16.58	17.58	18.58	19.58
— Søholm Mølle	6.01	7.01	8.01	9.01	10.01	11.01	12.01	13.01	14.01	15.01	16.01	17.01	18.01	19.01	20.01
— Helledeshus	6.06	7.06	8.06	9.06	10.06	11.06	12.06	13.06	14.06	15.06	16.06	17.06	18.06	19.06	20.06
— LL Vekselbo	6.06	7.06	8.06	9.06	10.06	11.06	12.06	13.06	14.06	15.06	16.06	17.06	18.06	19.06	20.06
— Benediktvej/Båstrupvej	6.11	7.11	8.11	9.11	10.11	11.11	12.11	13.11	14.11	15.11	16.11	17.11	18.11	19.11	20.11
FREDENSBORG STATION	6.16	7.16	8.16	9.16	10.16	11.16	12.16	13.16	14.16	15.16	16.16	17.16	18.16	19.16	20.16
— Store Kro	6.21	7.21	8.21	9.21	10.21	11.21	12.21	13.21	14.21	15.21	16.21	17.21	18.21	19.21	20.21
— Sørugevej/Skovvej	7.06	8.06	9.06	10.06	11.06	12.06	13.06	14.06	15.06	16.06	17.06	18.06	19.06	20.06	21.06
— Sørugevej/Hillerødvej	7.09	8.09	9.09	10.09	11.09	12.09	13.09	14.09	15.09	16.09	17.09	18.09	19.09	20.09	21.09
— Grønholte Trindsted	7.13	8.13	9.13	10.13	11.13	12.13	13.13	14.13	15.13	16.13	17.13	18.13	19.13	20.13	21.13
— Lønsholt	6.29	7.29	8.29	9.29	10.29	11.29	12.29	13.29	14.29	15.29	16.29	17.29	18.29	19.29	20.29
— Grønholte Kirke	6.34	7.34	8.34	9.34	10.34	11.34	12.34	13.34	14.34	15.34	16.34	17.34	18.34	19.34	20.34
— Sørugevej/Grønholtevej	6.38	7.38	8.38	9.38	10.38	11.38	12.38	13.38	14.38	15.38	16.38	17.38	18.38	19.38	20.38
— Frederiksborg Amtsgård	6.43	7.43	8.43	9.43	10.43	11.43	12.43	13.43	14.43	15.43	16.43	17.43	18.43	19.43	20.43
ank. Centralsygehuset	6.48	7.48	8.48	9.48	10.48	11.48	12.48	13.48	14.48	15.48	16.48	17.48	18.48	19.48	20.48
ank. Hillerød Station	6.53	7.53	8.53	9.53	10.53	11.53	12.53	13.53	14.53	15.53	16.53	17.53	18.53	19.53	20.53

S-tog afg. mod København

S-tog ank. mod København H.

Der påtages intet ansvar for evt. forsinkelser og driftsforstyrrelser.

8 køber til Dageløkke hlv. Teglgårdsvej/Skeltoftevej og Torpenvej, såfremt der er rejsead at afstige.

Besættelser på Centralsygehuset i Hillerød:

Mandag-fredag kl. 18.30-19.30. Onsdag-tillige kl. 14.00-15.00. Lørdag samt søn- og helligdage kl. 14.00-15.00. Børn daglig kl. 14.00-16.30.

Med hensyn til køreplan, så var princippet, at der skulle være timekørsel indtil kl. 18.35, at yderdistrikterne skulle betjenes hver anden time, og at der skulle være aftenkørsler. Den første køreplan er vist ovenfor.

Som noget nyt blev der indført områdetakster - strækningen Humlebæk-Fredensborg blev inddelt i 6 områder, så prisen for en enkeltrejse Humlebæk-Fredensborg blev 3,00 kr. og 2,50 kr. for turen fra Fredensborg til Hillerød. Kommu-

nens pensionister rejste for halv pris.

Det blev ikke en enig kommunalbestyrelse, der på mødet i september 1970 traf beslutning om hele projektet; 3 medlemmer (Jens Hejlesen, Troels Jungersen og Hans Damsgaard) undlod at stemme.

Før gennemførelse af projektet var opstillet nogle overordnede mål for busruten, bl.a.:

at de to bysamfund Fredensborg og Humlebæk trafikalt skulle sammenknyttes,

at skabe forbindelse fra landdi-

I forgrunden ses: Ole Retoft, Erling Carlsen, Karl Larsen, Laur. Andersen, Leif David Nielsen, Henry Carlsen og Otto Carlsen

strikkerne til de to bysamfund,
 at befordre personer til ambulant behandling på Centralsygehuset i Hillerød samt

at forsøge at koordinere transport for ungdomsskole og dagskole i den ordinære rutekørsel.

Og så blev bilerne hentet hjem fra Norge. Jeg husker den mørke vintermorgen, hvor vi kl. 05.30 blev sat i land fra Oslobåden ved hjælp af lods båden ind til Horten. Herfra blev bilerne kørt til Oslo, og så tog vi båden hjem til København. Buserne blev færdigmonteret på Carlsens Karosserifabrik i Humlebæk.

Farven var der en del snak om, men man enedes til sidst om en orange farve (efter svenske undersøgelser en trafikssikker farve kaldet "signalrød") med gule bånd og gule vinduesrammer.

Den 1.april 1971 var alting klart.

Bilerne blev præsenteret på værdig vis, som det ses på ovenstående foto, foran Fredensborg Slot.

Og hvad sagde borgerne så? Vi har en statistik for de første fem dages kørsel i april 1971, der viser et gennemsnit på 217 passagerer pr. dag, og det indbragte i gennemsnit 578,90 kr. pr. dag. Det var ganske fint.

Der blev endog lavet et hyldestdigt af Helen Hersnæs, Humlebæk, allerede en måned efter rutens start, hvori det bl.a. hedder:

*I solskin og spirende vår
 Besluttede jeg i går,
 At tage et hvil i hverdagens ræs
 Med stræben, jag og stress.
 Jeg satte mig i den dejlige bus,
 Der går til Hillerød.
 Oh, hvilken skønhed over landet her
 mig bød.*

*Asminderød – en lille by,
Smuk, idyllisk med et ry
Som kan føres langt tilbage.
Et historisk, skønheds sted,
Er du perle her mod nord,
En buket af smukke ord,
Skal du have med.*

*Videre ad snoed' veje
Kører vi til Fredensborg,
Her har kongen sommersæde,
Og har haft i mange år.
Her er også alt så sirligt
Grønt og skønt i spirende vår.
Fredensborg har internationalt ry,
vi forlader den smukke by.*

*Så når vi til Hillerød,
hele turen hvor jeg nød
alle disse skønne steder,
som jeg ikke rigtig kendte.
Næste uge sidder jeg
Atter her og glæder mig,
Jeg vil atter se igen
Bussen vil mig føre frem
Til de mange skønne steder.*

Borgmester Ole Retoft benyttede da også i sin nytårsudtalelse ni måneder senere lejligheden til at sige bl.a.:

„I året 1971 blev den kommunale busdrift etableret, og jeg mener at kunne udtale, at man på grundlag af erfaringerne fra de første ni måneder kan fastslå, at tanken om denne busdrift har vist sig at være rigtig. Ikke alene har der fra mange sider været tilkendegivelser om, at busserne har afhjulpet et savn, men det kan også allerede nu konstateres, at den økono-

miske side af sagen kommer til at blive bedre end man havde forudset – allerede i det første driftsår. Der har siden busdriftens start været et konstant stigende passagerantal, og jeg kan naturligvis kun håbe, at denne udvikling vil fortsætte.“

Balance i økonomien kom der aldrig, og det var man godt klar over. Der blev indkørt mellem 200.000 og 290.000 kr. årligt i billetindtægt, men alligevel var det årlige underskud på mellem 360.000 og 400.000 kr. Der blev altså lagt skattekroner i foretagendet, og det gjorde man gerne for at kunne give borgerne den fornødne service.

Busudvalget vedblev at eksistere, og det behandlede undervejs mange forskellige sager om billetpriser, læskure osv., men også klager fra borgerne. En borger ville således gerne have indført rygeforbud i bussen, men man svarede, at „udvalget finder det umuligt at opretholde et rygeforbud“.

Under oliekrisen i 1973 havde man problemer, fordi det fra statens side blev pålagt, at man kun måtte bruge 80% af det sædvanlige kvantum brændstof, og således kan man nævne en masse ting.

Ved begyndelsen af skoleåret 73/74 blev der anskaffet yderligere to busser til befordring af elever til vore skoler. Det betød ansættelse af yderligere to chauffører: Erik Jørgensen og Richard Jørgensen.

Senere har følgende været ansat som chauffører: Svend Erik Brandt Jensen, Erno Petersen, Stefan Gorski, Aage Korndal samt en kvinde-

lig chauffør, Anne Lise Foersom. Men disse tider varede ikke evigt, faktisk varede de ikke så forfærdelig længe, for Folketinget vedtog i 1973 loven om et hovedstadsråd og et tilhørende trafikselskab – HT, og dette medførte, at alle busruter i hovedstadsområdet *skulle overdrages til HT*.

Det skete den 1. oktober 1974. Busserne blev overtaget af HT, men fortsatte dog at køre mellem Fredensborg og Humlebæk i HT-regi,

og HT benyttede i lang tid de køreplaner, som var lagt for den kommunale busrute. Man kan sige, at der var lagt mange anstrengelser og meget arbejde i at opbygge et kommunalt foretagende, som kun fik lov at leve i 3½ år.

Til slut en tak til Palle Sørensen for udlån af materiale og fotos og værdifuld snak til brug for denne lille fortælling.

Fredensborg, maj 2003

Leif David Nielsen

ISSN 0902-0640